

ročník LX 4 2005 •

numismatické listy

národní muzeum/česká numismatická společnost

• Obr. 1. Denár typu C 210
(nález Chodovlice)

• Obr. 2. Denár typu C 210
(nález Chodovlice)

• Obr. 3. Denár typu C 221
(nález Chodovlice)

• Obr. 4. Denár typu C 224
(Muzeum hl. m. Prahy, inv.
č. 18086), foto J. Vrabec

• Obr. 5. Denár typu C 210
(nález Chodovlice, dosud
neznámý exemplář ze sbírky
J. Straky), foto J. Vrabec

• Obr. 6. Denár typu C 209
(nález Chodovlice)

Poznámky k českému mincovnictví přelomu 10. a 11. století (II.)

Denáry typu kříž – tři břevna a jejich zařazení

.....
Jiří Lukas

V listopadu roku 1910 zakoupilo Muzeum hl. města Prahy na aukci numismatické sbírky Horský ve Frankfurtu n. M. kromě jiných mincí také vzácný český denár typu C 224 kříž – tři břevna s opisem MIZLETAPPAGA na obou stranách.¹ V české numismatické literatuře se denár typu C 224 objevil poprvé v roce 1891 v díle Eduarda Fialy: *Beschreibung Böhmischer Münzen und Medaillen*, pod č. 300 (tab. III/5), bez nálezového údaje, jako ražba z období mezivládi po smrti knížete Vladivoje.² Z této práce jej E. Fiala převzal v roce 1895 do svých *Českých denárů*, kde však již uvádí jako naleziště polský Rummelsburg (dnešní Miastko).³ Potřetí se denár typu C 224 objevil v české numismatické literatuře v roce 1899 v díle Josefa Smolíka: *Denáry Boleslava I., Boleslava II., Boleslava III. a Vladivoje*.⁴ Smolík uvádí dva exempláře tohoto denáru, první ze sbírky Emanuela Mikše (bez udání naleziště), druhý z nálezu rummelsburského a přiřazuje ražbu tohoto typu vládě knížete Vladivoje. Údaj o zastoupení denáru typu C 224 v nálezu v Rummelsburgu (Miastku) se pak v české numismatické literatuře traduje až do současnosti.⁵ Jaká je však skutečnost? Denár typu kříž – tři břevna s opisem MIZLETAPPAGA na obou stranách byl poprvé popsán (bez vyobrazení) německým badatelem Hermanem Dannenbergem skutečně v rámci popisu nálezů z Rummelsburgu v roce 1863, avšak pouze jako srovnávací materiál k denáru typu C 225, který byl součástí tohoto nálezů.⁶ Denár C 224 zde popsáný pocházel ze soukromé sbírky H. Dannenberga (bez znalosti místa nálezů)

.....
¹ HESS, Adolph Nachfolger: *Sammlung Horsky. – Münzen und Medaillen der Oesterreichisch-Ungarischen Monarchie*, I. Theil, Montag, den 7. November 1910 und folgende Tage ..., Frankfurt am M., 1910, s. 7, č. 121. Denár byl zakoupen za částku 70.- K a je v numismatické sbírce MMP uložen pod inv. č. 18 086.

² FIALA, E.: *Beschreibung Böhmischer Münzen und Medaillen*, Praha 1891 (dále jen FB), č. 300 (tab. III/5). Vladivoj zemřel někdy v prvních týdnech roku 1003, avšak Boleslav III. byl znovu dosazen na český knížecí stolec polským vládcem Boleslavem Chrabrým pravděpodobně již na přelomu ledna a února, neboť ke známému vyvraždění Vršovců na pokyn Boleslava III. došlo 9. února 1003. Pokus o uchopení vlády v Čechách bratrem Boleslava III. Jaromírem za pomoci krále Jindřicha II. zcela ztroskotat. O složitých mocenských poměrech v Čechách té doby zatím nejpodrobněji: KRZEMIENSKA, B.: *Krise českého státu na přelomu tisíciletí*, Československý časopis historický 18, 1970, s. 497–529.

³ FIALA, E.: *České denáry*, Praha 1895 (dále jen F-ČD), č. 363 (tab. V/7); převzato z FB č. 300. V popisu nálezů rummelsburského na s. 162–163 však tento denár neuvádí.

⁴ SMOLÍK, J.: *Denáry Boleslava I., Boleslava II., Boleslava III. a Vladivoje*, Praha 1899 (dále jen SD), č. 531 (tab. VIII/177).

⁵ CACH, F.: *Nejstarší české mince I. České denáry do mincovní reformy Břetislava I.*, Praha 1970 (dále jen Cach), s. 227, č. 224 (popis denáru), s. 70, č. 108 (popis naleziště).

⁶ DANNENBERG, H.: *Der Münzfund von Rummelsburg*, Berliner Blätter für Münz-, Siegel- und Wapenkunde I, 1863, s. 34. Dannenberg připisuje denár C 225 Boleslavu III. a píše: „Dass er wirklich von Boleslaw III. ist, wird noch wahrscheinlicher durch einen Denar meiner Sammlung mit derselben Darstellung und dem Namen des Mizleta ... als Münzmeister dieses Boleslaw erscheint.“

a k jeho zevrubnému popsání a vyobrazení se autor a majitel vrátil v roce 1866 v článku věnovaném vzácným, dosud nepopsaným středověkým ražbám.⁷

František Cach ve svých Nejstarších českých mincích uvádí celkem čtyři mincovní depoty, ve kterých byl denár typu C 224 obsažen.⁸ O případu naleziště v Rummelsburgu (Miastku) jsem se již zmínil, dvě ze tří dalších nalezišť uváděných Cachem leží rovněž mimo české území. Jedná se o Maszenici v Polsku a Vaskovo nedaleko ruského Pskova.

Soubor mincí, šperků a sekaného stříbra v polské Maszenici obsahoval 203 celých mincí a 566 určitelných fragmentů, mezi nimi 34 fragmentů mincí českých, z nichž se polskému badateli K. Chmieleckemu podařilo určit 18 kusů.⁹ Mezi nimi se nacházel i zlomek denáru, o němž se autor popisu nálezu domníval, že by se mohlo jednat o typ C 224. Definitivním určením si autor však nebyl jist.¹⁰ Soubor mincí, šperků a sekaného stříbra, nalezený ve vesnici Vaskovo obsahoval 373 celých mincí a denár typu C 224 zde byl nalezen rovněž pouze ve zlomku.¹¹

Jediným nálezovým souborem, o němž můžeme s určitostí tvrdit, že obsahoval denár typu C 224, tak zůstává domácí nález z Chlístova v severovýchodních Čechách, učiněný v roce 1904. Spolu s ním byl v tomto mincovním souboru nalezen rovněž jeden exemplář denáru stejného typu – C 225, s opisem TVTVERHVERCV na jedné straně a VCREHTVTVES na straně druhé.¹² F. Cach uvádí ve svém díle ještě další dvě varianty tohoto typu (kříž – tři břevna):

•••••

⁷ DANNENBERG, H.: *Unedirte Mittelaltermünzen*, Berliner Blätter für Münz-, Siegel- und Wappenkunde III, 1866, s. 186, č. 3 (tab. XXXIV/11). Autor k tomu poznamenává: „Die einzige, mir bekannte, böhmische Münze, welche mit Weglassung des Herzognamens nur die Prägstätte und den Münzmeister nennt. Etwa ein Erzeugniss der mit Boleslaw's III Vertreibung eingetretenen unruhigen Zeiten?“ Kresbu z Dannenbergovy studie převzal do svých děl Eduard Fiala.

⁸ Cach, s. 37, č. 224.

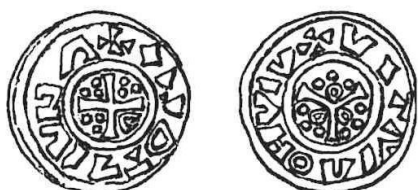
⁹ Nález byl učiněn před rokem 1880, byl částečně rozchvácen a jeho zbytky se dostaly do Towarzystwa Naukowego v polské Toruni. Srv. CHMIELECKI, K.: *Wykopalska monet i srebra Maszenice, Nieciszewo, Poczałkowo w swiatle najnowszych badań*, Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu XIV, 1907, s. 3–43; CHMIELECKI, K.: *Drei unbekannte Münzfunde aus der Hacksilberzeit*, Berliner Münzblätter NF XXIX, 1908, s. 133–139; SLASKI, J. – TABACZYŃSKI, S.: *Wczesnośredniowieczne skarby srebrne Wielkopolski*, Warszawa – Wrocław 1959 (dále jen WSP I.), s. 40–41, č. 74.

¹⁰ CHMIELECKI, K.: *Wykopalska monet i srebra Maszenice, Nieciszewo, Poczałkowo w swiatle najnowszych badań*, Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu XIV, 1907, s. 29, č. 88: „zdaje się že jemu [knižeti Vladivojovi] trzeba przypisać fragment denara z naszego wykopaliska. Zbyt mało na nim liter otokowych i zkaków środkowych, żeby to na pewno twierdzić. Co widać, przypomina denar odrysowany u Smolika na tabl. VIII pod numerem 175, text nr. 531.“ V německém popisu nálezu je pak tento fragment určen jako Smolík č. 331. Srv. CHMIELECKI, K.: *Drei unbekannte Münzfunde aus der Hacksilberzeit*, Berliner Münzblätter NF XXIX, 1908, s. 137, č. 88. Ve WSP I. není tento fragment již přesněji určen vůbec.

¹¹ BAUER, N.: *Die russischen Funde abendländischer Münzen des 11. und 12. Jahrhunderts*, Zeitschrift für Numismatik XXXIX, 1929, s. 143, č. 42. Nález byl učiněn v roce 1923 a zachoval se v celistvosti.

¹² MATĚJKA, J.: *Nález mincí v Chlístově*, Hradecký kraj – Věstník museí kraje Královéhradeckého IV, 1907, č. 3, s. 73–75. Denár C 224 není vyobrazen, ale je popsán, denár C 225 je popsán a vyobrazen. O okolnostech nálezu mincovního depotu v Chlístově a jeho složení srovnej: HAVLAS, J.: *Numismatické sbírky hořického musea*, in: 40 let Archeologického a musejního spolku v Hořicích v Podkrkonoší, Hořice v Podkrkonoší 1927, s. 23–26; ŠŮLA, J.: *Příspěvky k soupisu nálezů mincí v severovýchodních Čechách*, 1. Fontes musei Reginaehradecensis 3, Hradec Králové 1966, s. 17–18, č. 25; Cach, s. 52, č. 10. Při prohlídce numismatické sbírky v muzeu v Hořicích jsem denáry C 224 a C 225 v zachované části Matějkovy sbírky nenalezl.

C 210 a C 221. Pokusme se v této studii shromáždit pokud možno všechny informace o denárovém typu kříž – tři břevna a ověřit jeho zařazení mezi ostatní české denárové ražby přelomu 10. a 11. století.

C – 210 (obr. 1, 2)

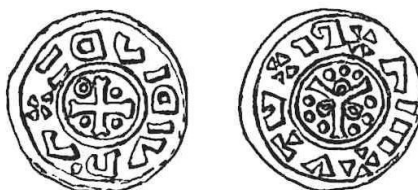
Ø 19 mm, 0,78 g (72 kusů, Chodovlice)

Nálezy: Chodovlice (1928)

Známo celkem: 72 kusů

Popisy a vyobrazení:

1. Skalský, G. – Schráníl, J.: *Nález českých denárů a sekaného stříbra z prvních let 11. století*, NČČs VI, 1930 (dále jen Chodovlice), s. 35–36, č. 11–11e¹³
2. Katz, Viktor: *Úvahy o chronologii českých denárů na počátku XI. století*, Praha 1937 (dále jen Katz II.), č. 27, 28, 29.

C – 221 (obr. 3)

Ø 19 mm, 0,76 g (2 kusy, Chodovlice)

Nálezy: Chodovlice (1928)

Známo celkem: 2 kusy

Popisy a vyobrazení:

1. Chodovlice, s. 35, č. 10
2. Katz II. č. 26

C – 224 (obr. 4)

Ø 19,4 mm, 0,91 g (1 kus, MPM, inv. č. 18086)

Nálezy: Maszenice? (před 1880), Chlístov (1904), Vaskovo (1923)

Známo celkem: 1 + 2 kusy

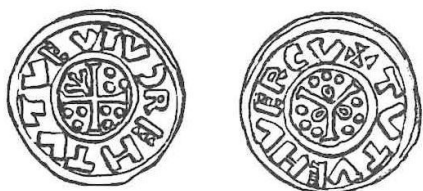
Popisy a vyobrazení:

1. Dannenberg, H.: *Unedirte Mittelaltermünzen*, Berliner Blätter für Münz-, Siegel- und Wapenkunde III, 1866, s. 186, č. 3 (tab. XXXIV/11).¹⁴
2. Fiala, Eduard: *Beschreibung Böhmischer Münzen und Medaillen*, Praha 1891 (dále jen FB), č. 300 (tab. III/5), bez místa nálezů.
3. Fiala, Eduard: *České denáry*. Praha 1895 (dále jen F-ČD), č. 363 (tab. V/7); převzato z FB č. 300.
4. Smolík, Josef: *Denáry Boleslava I., Boleslava II., Boleslava III. a Vladivoje*, Praha 1899 (dále jen SD), č. 531 (tab. VIII/177).

¹³ Nález v Chodovicích u Lovosic, odkrytý v roce 1928, obsahoval asi 160 českých mincí a sekané stříbro. Byl uložen pravděpodobně v roce 1004 a skládal se ze 16 typů denárů ražených v krátkém časovém období a připisovaných Boleslavu III., Vladivojovi a Boleslavu Chrabrému. Srv. SKALSKÝ, G. – SCHRÁNIL, J.: *Nález českých denárů a sekaného stříbra z prvních let 11. století*. NČČs VI, 1930, s. 29–50; *Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II.*, Praha 1956, s. 15, č. 1447; Cach s. 52, č. 11.

¹⁴ Srv. poznámky 6 a 7.

5. Chmielecki, K.: *Wykopaliska monet i srebra Maszenice, Nieciszewo, Początkowo w świetle najnowszych badań*, Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu XIV, 1907, s. 29, č. 88, určuje podle Smolíka.¹⁵
6. Matějka, J.: *Nález mincí v Chlístově, Hradecký kraj – Věstník museí kraje Královéhradeckého IV*, 1907, č. 3, s. 73–74.¹⁶
7. Bauer, N.: *Die russischen Funde abendländischer Münzen des 11. und 12. Jahrhunderts*, Zeitschrift für Numismatik XXXIX, 1929, s. 143, č. 42.¹⁷
8. Katz II., č. 33.

C – 225 (obr. 5)

Ø 19 mm, 0,84 g (7 kusů, Chodovlice)

Nálezy: Rostov (před 1848), Rummelsburg (Miastko, 1861), Ciechanow (1868), Peisterwitz (Bystrzica, 1886), Čáslav (1890), Chlístov (1904), Chodovlice (1928)

Známo celkem: 14 kusů

Popisy a vyobrazení:

1. Köhne, B.: *Ueber die im Russischen Reiche gefundenen abendländischen Münzen des X., XI. und XII^{ten} Jahrhunderts*, Mémoires de la Société impériale d'archéologie et de numismatique de St. Petersburg III, 1849, tab. XIII/4 (vyobrazení), IV, 1850, s. 95, č. 278 (popis).¹⁸
2. Hanka, V.: *Popsání a vyobrazení českých mincí*, PA I, 1855, s. 236, č. 14, tab. I/14 (popis i vyobrazení přejaty ze soupisu B. Köhna).
3. Dannenberg H.: *Der Münzfund von Rummelsburg*, Berliner Blätter für Münz-, Siegel- und Wappenkunde I, 1863, s. 34, č. 82 (bez vyobrazení).¹⁹
4. Bahrfeldt, E.: *Nachträge zum Aufsatz von Dr. Menadier: „Funde deutscher Münzen aus dem Mittelalter“*, Zeitschrift für Numismatik XVI, 1888, s. 97, č. 5 (s vyobrazením).²⁰
5. Fiala, E.: *Beschreibung der Sammlung Böhmischer Münzen und Medaillen des Max Donebauer*, Prag 1888 (dále jen FD) č. 188 (bez udání naleziště, vyobrazen na tab. V).

•••••

¹⁵ Srv. pozn. 10; WSP I, s. 40, č. 74; CACH, s. 69–70, č. 106.

¹⁶ Srv. pozn. 12.

¹⁷ Srv. pozn. 11.

¹⁸ Mince se nacházela spolu se dvěma exempláři typu C 193 a dvěma exempláři typu C 261 (Jaro-mír) ve sbírce hraběte A. Stroganova. Všechny tyto mince, ale i mnohé další, pocházely z nálezů z okolí Rostova na Donu, učiněných v letech 1837–1848. Šlo pravděpodobně o části rozsáhlého mincovního depotu, vyplavovaného postupně vodou. Srv.: F-ČD s. 163; BAUER, N.: *Die russischen Funde abendländischer Münzen des 11. und 12. Jahrhunderts*, Zeitschrift für Numismatik XXXIX, 1929, s. 173; POTIN, V. M.: *Topografija nachodok zapadojevropejskich monet X–XIII věkov na territorii drevnej Rusi*, Trudy gosudarstvennovo Ermitaža IX, Numizmatika III, 1967, s. 172, č. 330; CACH, s. 76, č. 138.

¹⁹ Nález v Rummelsburgu (dnešní polské Miastko) obsahoval kromě šperků a zlomkového stříbra asi 1 200 mincí, z toho 30 českých. Srv.: KIERSNOWSCY, T. i R.: *Wczesnośredniowieczne skarby srebrne z Pomorza*, Warszawa – Wrocław 1959, s. 67–69, č. 98; CACH, s. 70, č. 108.

²⁰ Nález v Peisterwitz (dnešní polská Bystrzica) obsahoval kromě šperků a zlomkového stříbra více než 550 celých mincí (322 českých) a několik stovek mincovních zlomků. Srv.: MENADIER, J.: *Funde deutscher Münzen aus dem Mittelalter*, Zeitschrift für Numismatik XV, 1887, s. 100–168; HAISIG, M. – KIERSNOWSKI, R. – REYMAN, J.: *Wczesnośredniowieczne skarby srebrne z Małopolski, Śląska, Warmii i Mazur*, Warszawa – Wrocław 1966, s. 44–45, č. 5; Cach s. 61, č. 65.

6. Čermák, K.: *Ueber die prähistorischen Forschungen auf dem Hrádek bei Čáslav*, Mittheilungen der Central-Commission NF CVII, 1891, s. 64.²¹
7. Menadier, J.: *Der Fund von Ciechanow*, in: Deutsche Münzen. Gesammelte Aufsätze zur Geschichte des deutschen Münzwesens IV, Berlin 1898, s. 169, č. 101 (bez vyobrazení).²²
8. Fiala, E.: *České denáry*, Praha 1895, č. 364 (převzato z FD).
9. Matějka, J.: *Nález mincí v Chlístově*, Hradecký kraj – Věstník museí kraje Královéhradeckého IV, 1907, s. 74, obr. s. 75.²³
10. Chodovlice, s. 36–37, č. 11f–11m.
11. Katz II., č. 34, 35.

Podíváme-li se na jednotlivé varianty tohoto typu zjistíme, že mincovní obraz na jedné ze stran je u všech variant stejný: tři břevna, vycházející v témže úhlu ze společného bodu, mezi nimi tři smyčky, nad každou z nich tři kuličky. Na straně druhé stejnoramenný kříž, lišící se u jednotlivých variant výzdobou jednotlivých úhlů. Varianty C 210 a 225 mají v prvních třech úhlech po třech kuličkách položených do trojúhelníku, ve čtvrtém úhlu (vlevo nahoře) jsou tři hřeby, vycházející z jednoho bodu. Varianta C 221 má v prvním úhlu (vpravo nahoře) kroužek, v ostatních třech po kuličce. Varianta C 224 má v prvním a třetím úhlu tři hřeby, vycházející z jednoho bodu, ve druhém a čtvrtém úhlu po kroužku. Podstatnější rozdíl mezi jednotlivými variantami je v opisových legendách. Opisy u variant C 210 a C 221 jsou na obou stranách silně korumpovány. Varianta C 224 má na lící i rubní straně opisy MIZLETAPPAGA a varianta C 225 má na jedné straně opis TVTVERHVERCV a na druhé VCREHTVTVES v různých obměnách. Varianty C 210 a C 221 byly součástí pouze jediného mincovního depotu (Chodovlice), varianta C 224 byla zastoupena ve třech nálezech (Maszenice?, Chlístov, Vaskovo) a varianta C 225 byla v sedmi mincovních nálezech (Rostov, Rummelsburg, Ciechanów, Peisterwitz, Čáslav, Chlístov, Chodovlice). V jednom z nálezů (Chodovlice) byly zastoupeny tři varianty: C 210, C 221 a C 225. V souboru z Chlístova byly zastoupeny dvě varianty: C 224 a C 225. V sedmi dalších nálezech byla zastoupena vždy pouze jedna varianta. Až na jedinou výjimku byly jednotlivé varianty nalezeny v nepatrném množství (tabulka 1).

Velké množství nalezených exemplářů denárů C 210 nás nesmí plést, neboť všech 72 kusů denárů pochází z jediného nálezového celku z Chodovic a všechny tyto denáry byly raženy pouze kombinací čtyř lících a čtyř rubních kolků.²⁴ Zdá se tedy, že typ kříž – tři břevna byl ražen pouze krátkou dobu v relativně malém množství.

O jeho časové zařazení se z českých badatelů jako první pokusil E. Fiala, který jeho ražbu umístil do krátkého mezivládí po smrti knížete Vladivoje na počátek roku 1003.²⁵ J. Smolík za-

•••••

²¹ V roce 1890 byl při archeologickém výzkumu vrchu „Hrádek“ u Čáslavi odkryt na jižní straně hradistě hrob, ve kterém byl nalezen kromě keramických střepů i denár typu C 225, jako tzv. „obolus mrtvých“. Srv.: RADOMĚRSKÝ, P.: *Obol mrtvých u Slovanů v Čechách a na Moravě*, Sborník NM v Praze 9 – A 1955, s. 16, č. 4; *Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II*, Praha 1956, č. 1443; CACH, s. 51, č. 1.

²² Nález v polském Ciechanówu obsahoval kromě šperků a zlomkového stříbra na 1 300 celých mincí a asi 3 500 zlomků (českých 32 + 11). Srv.: GUPIENIEC, A. – KIERSNOWSCY, T. i R.: *Wczesnośredniowieczne skarby srebrne z polski środkowej, Mazowsza i Podlasia*, Warszawa – Wrocław 1965, s. 18–20, č. 15; FIALA, V.: *Nepublikované denáry knížete Jaromíra*, Drobná plastika 1983, č. 4; CACH, s. 61, č. 67.

²³ Srv. pozn. 12.

²⁴ Lící kolek: Chodovlice 11, 11a, 11d, 11e; rubní kolek: Chodovlice 11, 11a, 11c, 11d.

²⁵ F-ČD, s. 258 Fiala znal pouze varianty C 224 a C 225.

• Tabulka 1.

Naleziště	C – 210	C – 221	C – 224	C – 225
Rostov				1
Rummelsburg (Miastko)				1
Ciechanow				1
Maszenice			1 zl?	
Peisterwitz (Bystrzyca)				2
Čáslav				1
Chlístov			1	1
Vaskovo			1 zl.	
Chodovlice	72	2		7
Celkem	72	2	1+2	14

řadil do svého díla pouze denár C 224, který přidělil knížeti Vladivojovi.²⁶ G. Skalský ve svém popisu chodovlického nálezu přidělil denáry C 221 době vlády knížete Vladivoje, denáry C 210 a C 225 období následného mezivládí.²⁷ V. Katz přidělil denár C 221 vládě knížete Vladivoje, denár C 210 krátkému období druhé vlády Boleslava III. na počátku roku 1003 a denáry C 224 a C 225 vládě Boleslava Chrabrého.²⁸ Posledním českým badatelem, který se nepřímou vyjádřil k datování denárů typu kříž – tři břevna byl F. Cach. Denár C 210 přidělil vládě Boleslava III., denár C 221 vládě knížete Vladivoje a denáry C 224 a C 225 Boleslavu Chrabrému.²⁹ Je tedy zřejmé, že se čeští badatelé shodli na umístění ražby denárů typu kříž – tři břevna do let 1002–1004, nedospěli však ke stejnému závěru při přidělení jednotlivých variant konkrétním panovníkům.

Máme-li se pokusit o zařazení denárového typu kříž – tři břevna mezi ostatní české ražby a o jeho datování, musíme se znovu podívat na ostatní české ražby tohoto období, tj. od konce první vlády Boleslava III. do nástupu knížete Jaromíra. O české mincovní produkci tohoto období nás nejlépe zpravuje domácí nález, učiněný v roce 1928 v Chodovlicích nedaleko Lovosic, který obsahoval převážně denáry typu kříž – kříž, jeden denár mečového typu (C 209, obr. 6) a dále denáry typu kříž – tři břevna (C 210, C 221 a C 225). Typ kříž – kříž zde byl nalezen v takovém množství a v takové pestrosti, že je proto nazýván typem chodovlickým.³⁰ Soubor obsahuje denáry z období přibližně dvou let a byl zakopán zřejmě v průběhu roku 1004. Vznikl pravděpodobně najednou,

•••••

²⁶ SD, s. 116–117, Smolík denáry C 210 a C 221 neznal.

²⁷ SKALSKÝ, G. – SCHRÁNIL, J.: *Nález českých denárů a sekaného stříbra z prvních let 11. století*, NČČs VI, 1930, s. 29–50.

²⁸ KATZ II, s. 11–25.

²⁹ F. Cach nevytvořil novou chronologii českých denárů, ale vycházel rámcově z chronologie vytvořené V. Katzem.

³⁰ Mezi tzv. chodovlický typ však nelze počítat denár C 101 typu kříž – kříž, ražený pravděpodobně někdy na přelomu 80. a 90. let 10. století a známý z české numismatické literatury již od dob Václava Hanky (HANKA, V.: *Popsání i vyobrazení českých mincí*, Památky archeologické a místopisné I, 1855, s. 369, č. 14, 15, vyobrazeny v tab. IV). Denáry tohoto typu (F-ČD č. 142, 143, 365, 366, tab. V/8; SD č. 446, 532, tab. VIII/178; Katz I., č. 111) byly objeveny jako součást celkem jedenácti mincovních depotů, z nichž soubory nalezené v Dřevěnicích v okr. Jičín (Cach, s. 51, č. 6), v Poděbradech (Cach, s. 56, č. 34) a ve Vivlings na ostrově Bornholm (Cach-dodatky, s. 37, č. 633) byly zakopány v průběhu 90. let 10. stol. Chodovlickému typu neodpovídá ani váha těchto denárů, pohybující se kolem 1, 45 g. Jejich opisy jsou často silně korumpované, ale na některých lze najít jméno knížete Boleslava a opis: +DVIEZDNVCVAI-, připomínající některým českým badatelům název polského Hnězdna, K tomu srov.: KATZ, V.: *Úvahy o chronologii českých denárů na počátku XI. století*, Praha 1937, s. 10.

ve velmi krátkém časovém úseku a je tak jakýmsi vzorkem, zachycujícím snad okamžitou škálu většiny obíhajících denárových typů a variant.³¹ Chybějícími variantami typu kříž – kříž jsou v chodovlickém souboru pouze denáry C 202, C 205 a C 220, u typu kříž – tři břevna pak varianta C 224.³² Srovnáme-li výzdobu křížů u všech denárů, nalezených v Chodovlicích a dále denárů typu kříž – kříž v tomto nálezu chybějících, zjistíme, že až na denár C 206/7³³ na sebe všechny typy i varianty svou výzdobou křížů navazují a vytvářejí ucelený řetězec (schéma na str. 105)³⁴.

Jaká je však vypovídací hodnota tohoto řetězce? Může se stát podkladem pro sestavení relativní a případně i absolutní chronologie jednotlivých typů a variant? Pokusme se najít podpůrné argumenty. Tím prvním a nejdůležitějším jsou opisy na jednotlivých exemplářích denárů.³⁵

Denáry C 208, C 202, C 205 a C 204, nacházející se ve spodní části řetězce, nesou na líci jméno

.....

³¹ Srv. pozn. 13. K datování nálezů a k okolnostem jeho uložení srovnej rovněž: KATZ, V.: *Úvahy o chronologii českých denárů na počátku XI. století*, Praha 1937, s. 11 a dále. Důkazem pro toto tvrzení je skutečnost, že i některé typy denárů, obsažených v chodovlickém nálezě na sebe navazují použitím stejných ražebních kolků: rub Chodovice 10 (C 221) = líc Chodovice 11 (C 210), rub Chodovice 11c (C 210) = líc Chodovice 12 (C 211). Navíc, opisy a mincovní obrazy všech exemplářů denárů nalezených v Chodovlicích jsou velmi ostré a neotřelé, což svědčí o tom, že pravděpodobně nebyly vůbec v oběhu.

³² Všechny tyto denáry uvádí již dílo E. Fialy: *České denáry z roku 1895*. Denár C 202 uvádí pod č. 352b a jeho exemplář, pocházející z majetku Emila Bahrfeldta, byl snad součástí nálezů v Lisówku (Leissower Mühle). Denár C 205 uvádí Fiala pod č. 348 jako majetek mincovního kabinetu v Berlíně bez udání naleziště. Denár C 220 uvádí Fiala pod č. 358 jako svůj majetek, pocházející z nálezů v Praze-Olšanech. O denáru C 224 již bylo pojednáno.

³³ Důvodem může být okolnost, že denár C 206/7 byl na rozdíl od ostatních, zde uvedených typů a variant, ražen s největší pravděpodobností na Vyšehradě, a proto výzdoba úhlů křížů na obou jeho stranách nenavazuje na denáry chodovlického typu, ražené v Praze (HÁSKOVÁ, J.: *Vyšehradská mincovna na přelomu 10. a 11. století*, Sborník NM, Řada A – historie, svazek 29, č. 3, Praha 1975, s. 117, 241–242, č. XVI). Jisté však je, že byl ražen na sklonku vlády Boleslava III. (nese jeho jméno na obou stranách a některými badateli byl považován za společnou ražbu Boleslava II. a III.), o čemž svědčí okolnost, že je pravděpodobně, spolu s denárem typu C 203, nejmladší ražbou nejstarší části souboru mincí, nalezených v roce 1897 v Chrástanech u Českého Brodu. Depot obsahoval denáry bavorsko-švábského typu (kaplice – kříž) a denáry typu kříž – kříž, oba se jménem knížete Boleslava, denáry bavorsko-švábského typu knížete Jaromíra a dále denáry knížete Oldřicha, které však nepatří podle V. Katze k jeho nejstarším ražbám. Depot byl ukryt pravděpodobně kolem roku 1016 a podíváme-li se na jeho složení, zjistíme, že se dělí na tři části. První, nejstarší, z období od posledních let 10. století do prvních let století jedenáctého, končí denáry typu kříž – kříž, druhá část tohoto nálezů náleží období vlády Jaromíra od jeho nástupu na knížecí stolec v září roku 1004, třetí, nejmladší část je tvořena denáry knížete Oldřicha. Srv.: SMOLÍK, J.: *Nález denárů v Chrástanech u Českého Brodu*, Praha 1898.

³⁴ Význam výzdoby křížů na denárech a důvod jejich změn nebyl dosud jednoznačně vysvětlen. Německý badatel Wolfgang Hahn se domnívá, že ke změnám výplně křížů na bavorských denárech 10. a první poloviny 11. století docházelo při změnách vlády jednotlivých regentů (HAHN, W.: *Moneta radasponensis. Bayerns Münzprägung im 9., 10., und 11. Jahrhundert*, Braunschweig 1976, s. 32; z českých badatelů se k této otázce vyjádřil naposledy PAUKERT, J.: *Několik poznámek k bavorskému mincovnictví 10. století*, Num. listy 59, 2004, s. 35). Tento závěr však nemůžeme aplikovat na české poměry přelomu 10. a 11. století. Změny výplně křížů u chodovlického typu jsou tak časté, že se může jednat spíše o označení jednotlivých mincovních emisí než o vyjádření změn na českém knížecím stolci.

³⁵ Následující úvahy o podobnosti, či odlišnosti opisů jednotlivých variant typu kříž – kříž a typu kříž – tři břevna vycházejí z rozboru všech exemplářů chodovlického nálezů, tak jak je popsal G. Skalický, jakož i z popisu všech exemplářů zmíněných typů a jejich variant z ostatních nálezů: Chrástany, Chlístov, Praha-Olšany, Bystrzyca (Peisterwitz, Byřč), Miasko (Rummelsburg), Ciechanów, Lisówek a Jarocin.

knížete Boleslava, na rubu pak název Prahy a jméno „mincmistra“ Mizlety.³⁶ Denáry C 217, C 220 a C 216, ležící rovněž ve spodní části řetězce, nesou na lici jméno knížete Vladivoje, na rubu pak název Prahy a buď jméno „mincmistra“ Mizlety (C 217), či mírně zkorumpovaný název Prahy a zkorumpované, nicméně čitelné jméno „mincmistra“ Nacuba (C 220 a C 216).³⁷ Opisové varianty denárů C 219 se rozpadají do dvou skupin. U první z nich nalézáme kombinaci: Vladivoj – Praha – Nacub.³⁸ U druhé části nalézáme nápisy zkorumpované na obou stranách do té míry, že na lici je možno číst jak jméno Boleslava, tak Vladivoje a na rubu lze snad vytušit jméno „mincmistra“ Mizlety.³⁹ Z tohoto důvodu rozdělují denáry C 219 na dvě samostatné varianty: C 219a a C 219b, z nichž první patří spíše do spodní části řetězce, druhá pak do části střední.

Střední část řetězce tvoří denáry se zkorumpovanými opisy, které jsou si však v řadě případů podobné. To se týká zejména rubní strany denárů C 219b, C 209, C 223, C 223a a C 211, na které nalézáme opis: MIDZAVNIAC v různých obměnách (u varianty C 223 dokonce i na lící straně). Podobnost opisů v jejich zkorumpované podobě pak nacházíme i na lící straně denárů C 218, C 219b, C 209 a C 221.⁴⁰ V chodovlickém nálezů byly navíc nalezeny denáry C 211, jejichž lící strana byla ražena stejným ražebním kolkem jako rubní strana denárů C 210 a dále denáry C 210, jejichž lící razidlo bylo použito při ražbě rubní strany denárů C 221.

Horní část řetězce je ukončena denáry C 224 se jménem „mincmistra“ Mizlety na obou stranách⁴¹, C 225 s opisy: TVTVERHVERCV na jedné a VCREHTVTVES v různých drobných obměnách na straně druhé a C 222 s opisy: PPVIVTINACVD na obou stranách, ve kterých můžeme vytušit název Prahy a jméno „mincmistra“ Nacuba.⁴²

Druhým podpůrným argumentem jsou pro nás nálezy mincí, ve kterých se zmíněné denárové typy, či jejich varianty nacházely (tabulka 2)⁴³:

•••••

³⁶ Líc: BOLEZLAVSDVX (s ležatým písmenem S), rub buď ve formě: MIZLETAPPAGA (C 202), nebo: PPACTMEZTAE (C 208, C 205, C 204) s různými drobnými odchylkami. Opis je nejpravděpodobněji zkratkou nápisu: Praga civitas Mizleta (srov. následující opisy se jménem „mincmistra“ Nacuba, pozn. 37).

³⁷ Líc: VLADIVOVDV+ (s různými drobnými odchylkami), rub: MIZLETAPPAGA (C 217), PROVITNADV (C 220).

³⁸ Líc: +VDALVDIOVID, rub: PPCIVITNACUDx (dobře čitelné jsou zejména opisy z nálezů Miastko (Rummelsburg) a dále u exempláře ze sbírky V. Katze, pocházejícího z nálezů chodovlického, jehož fotografie je v kartotéce Cachovy sbírky v numismatickém odd. NM v Praze).

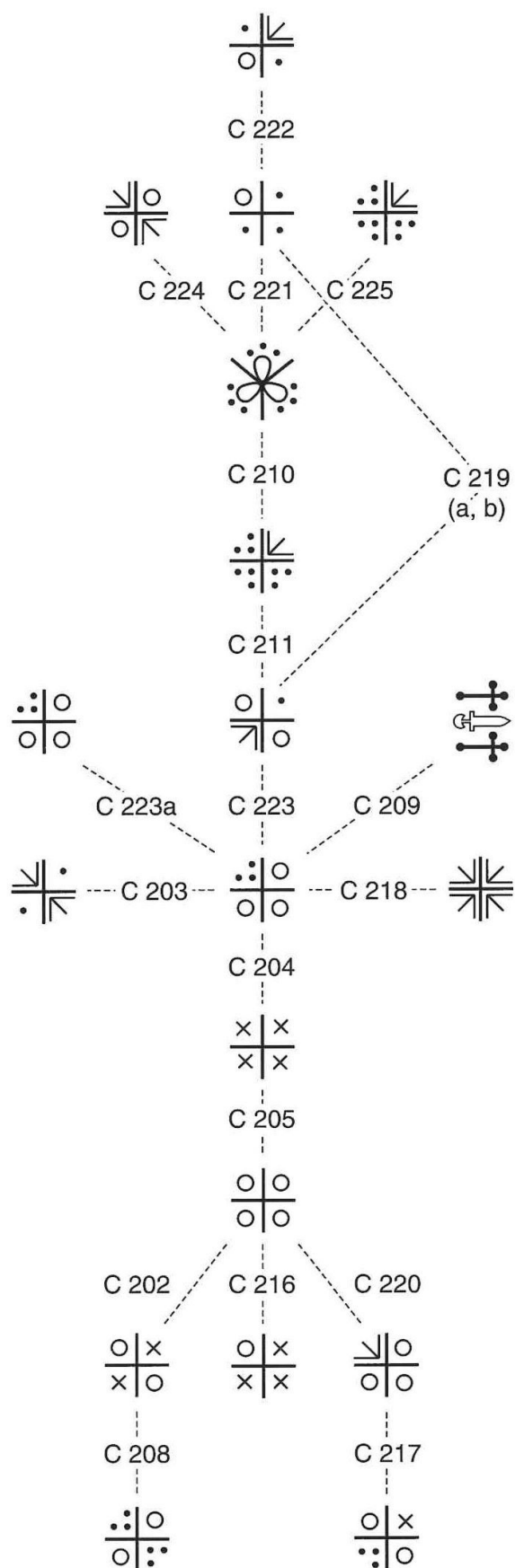
³⁹ Líc: BZFAOIALDV, rub: MIDZAVNAC (Chodovlice č. 9c).

⁴⁰ -ZDVOD . VIDA (C 218), -ZDVODIVD . A (C 219b, Chodovlice č. 9b), BZLADIVDOV (C 209, srovnej s lícím opisem C 219b, Chodovlice č. 9c), -ZDVODIVTΓ. A (C 221).

⁴¹ Opis MIZLETAPPAGA na obou stranách.

⁴² Srv. opisy C 219a (srovnej pozn. 38) a C 220 (srovnej pozn. 37).

⁴³ Nálezy v tabulce jsou číslovány podle Cacha, tučně vytištěná čísla patří typu kříž – tři břevna (C 210, C 221, C 224, C 225), denár C 209 má na lici vyobrazený meč. Ve vlastní tabulce jsou zachyceny pouze nálezové celky s dvěma a více denárovými typy, či variantami, nálezy s jednotlivými exempláři jsou zachyceny v následném seznamu. K nálezů Katz srovnej poznámku 44. Hnězdenský nález není v české, polské ani německé odborné literatuře blíže popsán. O jeho složení si můžeme udělat jen rámcovou představu z poznámek v dílech: FIALA, E.: *Beschreibung Böhmischer Münzen und Medaillen*, Praha 1891 (č. 181, 262, 267, 301 a 304), FIALA, E.: *České denáry*, Praha 1895 (tytéž exempláře pod č. 163, 326, 345, 386 a 388) a SMOLÍK, J.: *Denáry Boleslava I, Boleslava II., Boleslava III. a Vladivoje* z roku 1899 (č. 422, 428, 500 a 517). Všechny tyto mince (celkem 9 kusů) jsou uvedeny jako součást sbírky Emanuela Mikše. Jedná se tedy o denáry typů C 102 (typ kříž – ruka), C 110 (typ ruka – ruka), C 135 (typ ruka – kaplice), C 194 (typ kříž – kaplice), C 197 (typ kříž – kroužek s tečkou), C 198 (typ kříž – kříž), kombinace typů C 206/207 (typ kříž – kříž) a dále o denár typu kříž – kaplice s opisem BOLEZLAVS na lící a MOGILNCIV na rubní straně (F-ČD č. 386).

• Schéma návaznosti denárů typu kříž – kříž a typu kříž – tři břevna

• Tabulka 2.

Typ	10	11	13	38	65	67	83	102	108	Katz	v nálezech celkem
C 202								+			
C 203		3	1		1	1	2	1		1	10×
C 204		2									
C 205											
C 206/7		19	1		1	1	1			1	10×
C 208		10									
C 209 †		2									
C 210		72									
C 211		5									
C 216		1									
C 217		15		+							7×
C 218		2									
C 219		12							1		
C 220				+							
C 221		2									
C 222		1									
C 223		1									
C 223a		1									
C 224	1										
C 225	1	7			2	1			1		7×

1. Čáslav (1890), C 225 (1 ks)
10. Chlístov (1904)
11. Chodovlice (1928)
13. Chrástany (1897)
19. Levý Hradec (1854), C 217 (1 ks)
38. Praha-Olšany (1853)
65. Bystrzyca [Peisterwitz, Byrč] (1886)
67. Ciechanów (1868)
79. Gniezno III. (1902), C 206/207 (1ks)
83. Jarocin (1878)
95. Kujawy (1914), C 217 (1 ks)
99. Ladějnov Pole I. (1878), C 206/207 (1ks)

102. Lisówek [Leissower Mühle] (1894)
106. Maszenice (před 1880), C 224? (1 zl.)
108. Miastko [Rummelsburg] (1861)
124. Płock IV. (1946–47), C 203 (1 ks)
129. Poznań IV. (1887), C 206/207 (1ks)
134. Quilitz (1914), C 217 (1 ks)
138. Rostov (před 1848), C 225 (1 ks)
145. Stary Dworek [Althöfchen] (1872), C 217 (1 ks)
177. Vaskovo (1923), C 224 (1 zl.)
563. Holsegaard-Bornholm (1884), C 217 (1 ks)
593. Oppnorrby (1968), C 203 (1 ks)
614. Stige (1904), C 203 (1 ks)
- Hnězdno – C 206/7 (1 ks)

Pomineme-li nález chodovlický, který až na výjimky zachycuje téměř celou škálu denárových typů a variant z období od konce vlády Boleslava III. do nástupu knížete Jaromíra, máme zde řadu nálezů, ve kterých se objevily jednotlivé kusy, dvojice či trojice denárů, které nám alespoň napoví, které varianty mohly být raženy přibližně ve stejné době. Z tabulky je zřejmé, že nejčastěji se objevující dvojicí byly denáry C 203 a C 206/7, které byly spolu zastoupeny v nálezech: Chrástany, Bystrzyca (Peisterwitz), Ciechanów, Jarocin a v nálezu z majetku V. Katze.⁴⁴ V nálezu chráštanském patřily oba pravděpodobně k nejmladším ražbám z jeho star-

⁴⁴ V roce 1930 zakoupil V. Katz soubor 64 denárů z neznámého polského nálezu. Jednalo se o české denáry typů C 13 (1ks), kombinace 13/66 (1), 19 (4), 24 (12), 32 (2), 40 (1), 43 (2), 47 (2), 49 (3), 50 (1), 56 (1), 63 (1), 66 (2), 82 (2), 84 (2), 86 (2), 87 (1), 90 (1), 94 (2), 103 (1), 108 (1), 117 (1), 118 (4), 122 (2), 170 (2), 187/188 (1), 195 (1), 200 (1), 203 (1), 206 (1) a dále o dva denáry „řezenského rázu“ a jeden denár hraběnky Adély z mincovny v Deventru (Dbg. č. 1237). Podle svého složení (to však neznáme v úplnosti) mohl být poklad ukryt na samém počátku 11. století. Srv.: KATZ, V.: *O chronologii denárů Boleslava I. a Boleslava II.*, Praha 1935, s. 5.

ší části⁴⁵ a nejmladšími ražbami byly pravděpodobně i v nálezu Katzově. V denárovém depotu v polské Bystrzyci, zakopaném brzy po roce 1000 se kromě denárů C 203 a C 206/7 objevil i denár C 225 a stejná sestava denárů byla součástí nálezů z polského Ciechanówa, který však obsahoval i denáry knížat Jaromíra a Oldřicha a byl zakopán až po roce 1047. Zajímavá je rovněž kombinace denárů C 217 a C 220 z nálezů odkrytých v Praze-Olšanech⁴⁶ a kombinace denárů C 202 a C 203 z polského Lisówku (Leissower Mühle). Je tedy možno konstatovat, že náleзовé soubory jsou samy o sobě pro jemnější chronologii denárových ražeb z období let 1002–1004 zatím málo průkazné. V souvislosti s dříve načrtnutou návazností jednotlivých variant chodovlického typu však naznačují možnou časovou souvislost ražby denárů C 203 a C 206/7, C 217 a C 220 a dále C 202 a C 203, což odpovídá i jejich „blízkosti“ v našem řetězci.

Posledním podpůrným argumentem pro nás může být srovnání váhových průměrů jednotlivých denárových typů.⁴⁷ Srovnáme-li váhové průměry typu kaplice – kříž z chráštanského nálezů s typy kříž – kříž a kříž – tři břevna z nálezů chráštanského a chodovlického, zjistíme postupné snižování jejich průměrné váhy (tabulka 3)⁴⁸.

• Tabulka 3.

Typ	Prům. váha	Počet kusů
kaplice – kříž	0,95 g	46
kříž – kříž	0,82 g	74
kříž – tři břevna	0,78 g	81

Na postupné zhoršování mince v době vlády Boleslava III. a v následných letech poukázal již V. Katz a tomuto poznatku odpovídají i údaje z naší tabulky, které časově umisťují ražbu denárů typu kříž – tři břevna až za ražbu chodovlického typu kříž – kříž. Zároveň je třeba upozornit, že nelze provést podobný rozbor uvnitř jednotlivých typů, protože při ražbě „al marco“ je třeba ke zjištění skutečné průměrné váhy jednotlivých variant, např. chodovlického typu, větší množství exemplářů každé varianty. Řadu variant chodovlického typu však známe pouze z jediného, či z několika málo kusů. Výjimku tvoří snad jen denáry C 206/7 s průměrnou váhou 0,87 g (22 ks), C 208 – 0,82 g (10 ks) a C 217 – 0,86 g (18 ks). Jejich průměrná váha tedy skutečně odpovídá umístění v dolní části řetězce. Naproti tomu denár C 222, známý pouze v jediném kusu z chodovlického nálezů, s opisem XPPVIVTINACVD na obou stranách, váží 0,69 g a je umístěn v horní části řetězce.

Všechny zde uvedené podpůrné argumenty: srovnání opisů na jednotlivých denárových typech a variantách, nálezy mincí, ale i srovnání váhových průměrů, tedy více či méně podporu-

45 Srv. pozn. 33.

46 Denárový nález v Praze-Olšanech byl odkryt v roce 1853 a podle zmínek v dílech E. Fialy a J. Smolíka obsahoval kromě jiných ražeb denáry Boleslava II. typu C 132 a C 142 a denáry chodovlického typu C 217 a C 220. Nález byl brzy po odkrytí rozptýlen a jeho výpovědní hodnota je proto jen velmi omezená. Srv.: F-ČD, s.160; SD, s. 22; Cach, s. 56, č. 38.

47 Ještě důležitějším srovnávacím kritériem by pro nás mělo být zrno, neboli jakost mince. Vzhledem k omezenému počtu relevantních údajů však od tohoto srovnání upouštím.

48 Ve svém srovnání vycházím záměrně pouze z údajů vycházejících ze zpracování chráštanského nálezů J. Smolíkem a chodovlického nálezů G. Skalským z důvodu jejich přístupnosti, ale zejména z důvodu použití jednotné metodiky při zpracování každého z obou těchto nálezů.

jí správnost relativní chronologické návaznosti jednotlivých variant chodovlického typu a typu kříž – tři břevna, tak jak ji naznačuje náš řetězec. Z uvedeného navíc vyplývá, že typ kříž – tři břevna byl ražen následně po chodovlickém typu a časově na něj navázal.

Nežli se pokusím o konkrétní časové zařazení jednotlivých variant chodovlického typu a typu kříž – tři břevna, je třeba konstatovat, že všechny varianty chodovlického typu byly raženy v Praze s výjimkou denáru C 206/7, který byl ražen na Vyšehradě na samém sklonku první vlády Boleslava III., tedy na konci roku 1002, nebo v krátkém období jeho druhé vlády v lednu či únoru 1003 a byl pravděpodobně poslední vyšehradskou ražbou až do nástupu knížete Jaromíra na knížecí stolec začátkem září 1004 (k postavení Vyšehradu srovnej exkurs na konci textu).

Mám-li se nyní pokusit o sestavení absolutní chronologie denárů chodovlického typu a denárů typu kříž – tři břevna, mohu říci následující:

1. Denáry chodovlického typu: C 202, C 204, C 205, C 206/7 a C 208, nesoucí jméno knížete Boleslava III., navazují časově na bavorsko-švábský typ kaplice – kříž z nálezu chráštanského a byly raženy zcela jistě na konci jeho první vlády, tj. do října 1002, méně pravděpodobně v období jeho druhé vlády, na přelomu ledna a února roku 1003, trvající však přibližně jediný měsíc.
2. Denáry chodovlického typu C 216, C 217, C 219a a C 220, nesoucí jméno knížete Vladivoje, byly raženy v období jeho vlády, tj. od listopadu 1002 do ledna roku 1003.
3. Ražba denáru C 203 časově souvisí s ražbou denáru C 206/7, ale je pravděpodobně mladší.
4. Denáry C 209 (mečového typu), C 211, C 218, C 219b, C 223 a C 223a byly raženy pravděpodobně po smrti knížete Vladivoje v lednu 1003 a tedy buď v období druhé vlády Boleslava III. na přelomu ledna a února téhož roku, či spíše v následujícím období vlády Boleslava Chrabrého.
5. Denáry typu kříž – tři břevna: C 210, C 221, C 224 a C 225 navazují bezprostředně na předchozí skupinu a včetně denáru chodovlického typu C 222 byly raženy na konci vlády Boleslava Chrabrého v Čechách, tj. v průběhu roku 1004, před nástupem Jaromíra na knížecí stolec. Kromě výzdoby mincovního pole je pro tuto skupinu denárů charakteristické, že ve svých opisových legendách nenesou jméno panovníka, nýbrž jména „*mincmistrů*“, či nájemců mince Mizlety, Nacuba a neznámé osoby, skryté pod opisem TVTVERHVERCV a to (s výjimkou denáru C 210) na obou stranách.⁴⁹

Exkurs – K otázce mincování na Vyšehradě v letech 1003–1004

„*Ale Vyšehrad, svému knížeti věrný, zůstal nezastrašen a nedobytný*“, píše Kosmas v souvislosti s obsazením Čech Boleslavem Chrabrým.⁵⁰ Míra této věrnosti, ale zejména odpověď na otázku „*věrnost vůči komu*“, není zcela jednoznačná. Vyšehrad sehrál nepochybně jistou úlohu

.....

⁴⁹ K otázce funkce, či postavení tzv. „*mincmistrů*“ či nájemců mince naposledy PETRÁŇ, Z.: *Myzl – Myzleta?* Num. listy 53, 1998, s. 65–67, tam i další literatura. Upozorňuji pouze na okolnost, že jméno Nacubovo se objevuje rovněž na obou stranách denáru švábsko-bavorského typu kaplice – kříž C 188, raženého nepochybně za vlády Boleslava III. Srv.: SMOLÍK, J.: *Nález denárů v Chrástanech u Českého Brodu*. Praha 1898, č. 11.

⁵⁰ „*Sed Wissegrad urbs, duci suo fidelis, mansit imperterrita et inexpugnabilis.*“ Kosmas I/35, s. 63 (ed. BRETHOLZ, B.: *Cosmae Pragensis Chronica Boemorum*, Berlin 1923) O politickém vývoji sledovaného období srovnej: NOVOTNÝ, V.: *České dějiny I/1*, Praha 1912, s. 666–693; KRZEMIENSKA, B.: *Krise českého státu na přelomu tisíciletí*, Československý časopis historický 18, 1970, s. 497–529; ŽEMLIČKA, J.: *Expanze, krize a obnova Čech v letech 935–1055*, Český časopis historický 93, 1995, s. 205–221; ŽEMLIČKA, J.: *Čechy v době knížecí*, Praha 1997,

při znovudobytí Prahy bavorským vojskem pod vedením Jaromíra na přelomu srpna a září 1004. Svědčí o tom údaje z kroniky Dětmara Merseburského o vyzvánění vyšehradských zvonů jako znamení k útoku na Prahu⁵¹ a dále svolání Jaromíra knížetem na Vyšehradě (ale až po starobylém obřadu posazení na knížecí stolec v Praze) a holdování jeho družiny a těch, „kteří mu zůstali věrni“.⁵²

Ze zpráv obou kronikářů však nevyplývá, že by byl Jaromír zvolen českým knížetem již v lednu roku 1003, po smrti Vladivoje, kdy byl na pražský knížecí stolec Boleslavem Chrabrým znovu dosazen Boleslav III. Kosmas, jehož znalosti politických událostí přelomu 10. a 11. století byly jen velmi mlhavé⁵³, se zmiňuje pouze o jeho jmenování „*místodržícím*“ v době nepřítomnosti Boleslava III. v Čechách, a to v souvislosti s historkou o věrném služebníkovi Hovorovi.⁵⁴ Celá událost je však velmi zmatená a nepravděpodobná.⁵⁵ Dětmar hovoří o tom, že po smrti knížete Vladivoje v lednu roku 1003 čeští předáci povolali Jaromíra spolu s jeho bratrem Oldřichem a matkou Emmou z bavorského exilu zpět do Čech.⁵⁶ Nehovoří však ani o jeho povýšení na knížete a dokonce ani o jeho přítomnosti v Praze. Kdyby se tak stalo, Dětmar by se o tom nepochybně zmínil. Vojenským zásahem Boleslava Chrabrého však byl na český knížecí stolec dosazen Boleslav III. a Jaromír, Oldřich a Emma museli svou nastoupenou cestu do Čech ukončit a vrátit se zpět do Bavor.

Svou druhou knížecí vládu vykonával Boleslav III. jen velmi krátce. Již 9. února 1003 osobně inicioval vraždění příslušníků významného rodu Vršovců, s nimiž byl prostřednictvím své dcery pravděpodobně spřízněn. Vyvolal tak odpor českých předáků a způsobil svůj definitivní pád. Ti se pak, jak píše Dětmar, obrátili na Boleslava Chrabrého a „*jednohlasně*“ ho na jaře roku 1003 zvolili knížetem.⁵⁷ A právě v této situaci se od Kosmy dovídáme o „*věrnosti*“ Vyšehradu.

•••••

s. 35–42; BLÁHOVÁ, M. – FROLÍK, J. – PROFANTOVÁ, N.: *Velké dějiny země Koruny české I.*, Praha 1999, s. 344–356; ŽEMLIČKA, J.: *Rod Přemyslovců na rozhraní 10. a 11. století*, in: *Přemyslovský stát kolem roku 1000*, Praha 2000, s. 267–273. Ke vzniku a historii Vyšehradu naposledy ČIHÁKOVÁ, J. – DRAGON, Z. – PODLIŠKA, J.: *Pražská sídelní aglomerace v 10. a 11. století*, in: *Přemyslovský stát kolem roku 1000*, Praha 2000, s. 141–146 (tam i další literatura). Dějiny vyšehradské mincovny zpracovala HÁSKOVÁ, J.: *Vyšehradská mincovna na přelomu 10. a 11. století*, Sborník NM, Řada A – historie, svazek XXIX., č. 3, Praha 1975; naposledy PETRÁŇ, Z.: *První české mince*, Praha 1998, s. 175–184.

⁵¹ „*audiens in urbe proxima, que Wissegrodi dicitur, campanas cives ad bellum sonitu hortantes*“, Dětmar VI/12, s. 331 (ed. JEDLIČKI, M. Z.: *Kronika Thietmara*, Poznaň 1953).

⁵² „*Muneribus idem delectatus plurimis ad Wissegrodi introducitur ibidemque in dominum exclamatur, regis indulgentiam et secum huc usque perseverantibus diu elaboratum promisit bravium.*“, Dětmar VI/12, s. 333.

⁵³ K věrohodnosti historických dat, uváděných Kosmou pro období 10. a začátek 11. století srov.: FIALA, Z.: *Dva kritické příspěvky ke starým dějinám českým*, Sborník historický IX, 1962, s. 16–17; TŘEŠTÍK, D.: *Kosmova kronika. Studie k počátkům českého dějepisce a politického myšlení*, Praha 1968, s. 61–64.

⁵⁴ Kosmas I/34, s. 61–62.

⁵⁵ KRZEMIEŃSKA, B.: *Krise českého státu na přelomu tisíciletí*, Československý časopis historický XVIII, 1970, s. 508, pozn. 42.

⁵⁶ „*Mortuo interea duce Wlodoweio, fratres predicti, una cum matre expulsi, a Boemensibus penitentia ducis revocatur*“, Dětmar VI/29, s. 291 Stalo se tak nepochybně na základě diplomatické intervence Jindřicha II., na jehož dvoře bratři Boleslava III. Jaromír a Oldřich se svou matkou Emmou zřejmě již od roku 999 žili.

⁵⁷ „*In sequenti igitur die ad Pragam velociter properans, ab incolis semper de nova dominatione gaudentibus introducitur comuniturque in dominum laudatur.*“ Dětmar VI/30, s. 293 Zdali se Boleslav Chrabrý stal skutečně českým knížetem, není zcela jasné. Byl sice zvolen, ale obřad posa-

Komu však byla posádka tohoto významného hradiště věrna? Jaromírovi, který se dosud nestal českým knížetem, nebo Boleslavu III., kterého čeští předáci z knížecího stolce právě svrhli a přinutili k útěku do Polska? Odpověď je podle mého nasnadě. Byla to věrnost naději na návrat příslušníků přemyslovského rodu na pražský knížecí stolec, vyvolaná pravděpodobně bezprostřední, reálnou zkušeností s vojenskou okupací země Poláky, vedoucí k hospodářskému rozvratu země, úpadku Prahy jako centra mezinárodního obchodu a v nemenší míře i nenaplnění mocenských ambicí části příslušníků české nobility.⁵⁸ K tomu navíc přispíval i vývoj mezinárodní situace, poznamenané porážkou povstání Jindřicha Schweifurtského a Boleslava Chrabrého proti německému králi Jindřichu II. v srpnu a září roku 1003. Není tedy divu, že mocenské postavení Boleslava Chrabrého v Čechách postupně sláblo, jak o tom svědčí nejen případ „nedobytého“ Vyšehradu, ale i rychlost a jednoduchost, s jakou se bavorské vojsko krále Jindřicha II. s Jaromírem, jako „ikonou“ v čele, zmocnilo na svém tažení do Čech v srpnu roku 1004 pohraničního Chlumce, významného správního centra – hradiště Žatec a posléze i samotné Prahy.

Položíme-li si nyní otázku, zda mohlo být za těchto okolností na Vyšehradě mincováno, můžeme odpovědět, že s největší pravděpodobností, hraničící s jistotou, nikoliv. Podíváme-li se na obecný charakter české mince z tohoto období, vidíme její jasný úpadek, charakterizovaný snižováním váhy mince, zhoršováním její kvality a malou početností jednotlivých emisí, které se jen zřídka a v jednotlivých kusech objevují v nálezech mimo území Čech. Že by za těchto okolností byla mince vybíjena na Vyšehradě, hradišti ležícím v bezprostřední blízkosti Prahy, uprostřed vojensky obsazené země, je téměř vyloučené. Odkud by byla dovážena surovina nutná k ražbě mince? Pro koho by bylo raženo? Jméno kterého knížete by se na minci objevilo? To jsou otázky, které je nutno si v této souvislosti klást a na něž není dosud odpověď.

•••••

Bemerkungen zu der Münzprägung in Böhmen an der Wende des 10. und 11. Jahrhunderts (II.)

Denarius-Münzen vom Typ Kreuz – drei Balken und die Klassifizierung dieser Münzen

Die Studie befasst sich mit der Problematik der Denarius-Münzen vom Typ Kreuz-drei Balken, die in vier Varianten bekannt sind (C 210, 221, 224, 225) und diese Varianten unterscheiden sich in der Verzierung der Winkel des Kreuzes auf der Avers-Seite und in den Umschriften.

•••••

zení na knížecí stolec pravděpodobně vykonán nebyl a knížecí moc byla „realizována“ skrze polské vojenské posádky umístěné na významná správní centra v Čechách. Boleslav Chrabrý navíc v Čechách pobýval jen zřídka, neboť se v průběhu dubna až srpna roku 1003 aktivně účastnil povstání Jindřicha ze Schweinfurtu proti králi Jindřichu II. a v zimních měsících roku 1004 musel vojensky bránit Milsko a Lužici. V Praze tak pobýval, kromě března 1003, pravděpodobně jen v podzimních měsících roku 1003 a letních měsících roku následujícího, až do útěku z Čech na přelomu srpna a září 1004. Srv.: KRZEMIENSKA, B.: *Krise českého státu na přelomu tisíciletí*, Československý časopis historický 18, 1970, s. 515–518.

⁵⁸ O změnách v mocenském postavení příslušníků české nobility nás ostatně zpravuje i složení domácích mincovních nálezů. O nejistotě politických poměrů v posledních letech 10. století svědčí náleзовé celky z Čistěvsí, Ostroměře, Křince, Poděbrad a Staré Boleslavi, uložené do země před rokem 1000. Nálezy z Choustníku a Žatce jsou složeny ze dvou částí, z nichž první končí nejmladšími denáry Boleslava II. a druhá začíná denáry knížete Jaromíra. Naproti tomu nález chodovický je složen pouze z denárů připisovaných Boleslavu III., Vladivojovi a Boleslavu Chrabrému a byl uložen do země v průběhu roku 1004. Zajímavé je i složení nálezu z Chrástán, jehož nejstarší část je tvořena denáry Boleslava III., mladší z denárů Jaromíra, ražených v prvních letech jeho vlády a nejmladší část z denárů knížete Oldřicha, nikoli však jeho nejstarších.

Aufgrund der begrenzten Stückzahl der Depotfunde, in denen dieser Typ gefunden wurde, und mit Rücksicht auf die minimale Stückzahl der gefundenen Exemplare (Tabelle 1; 72 Denarius-Münzen C 210 aus dem Fund in Chodovlice wurden mit einer Kombination von vier Avers- und vier Revers-Stanzen geprägt) kann man konstatieren, dass der Typ Kreuz – drei Balken nur während einer relativ kurzen Zeit in einer relativ niedrigen Stückzahl geprägt wurde.

Über das Umlaufgeld in der politisch komplizierten Periode der Geschichte Böhmens in den Jahren 1002–1004, in der fünf Herrscher auf dem Fürstenthron nacheinander folgten, haben wir die besten Informationen aus dem Fund von 160 böhmischen Denarius-Münzen aus Chodovlice (Bezirk Lovosice), der im Verlauf des Jahres 1004 eingegraben wurde. Die Mehrzahl der Münzen sind Denarius-Münzen vom Typ Kreuz-Kreuz, die aus diesem Grund der „Chodovlice“ Typ genannt wird, und weiter drei Varianten des Typs Kreuz-drei Balken (C 210, 221, 225). Aufgrund der Analyse der Verzierung der Kreuze in allen Varianten dieses Typs kann eine geschlossene Kette zusammengestellt werden, die eine mögliche Grundlage für den Versuch um eine detaillierte chronologische Einordnung des Typs Kreuz-drei Balken bilden kann (Diagramm). Durch die Analyse der einzelnen Varianten des „Chodovlice“ Typs, durch Analyse der geschlossenen Funde in denen dieser Typ vertreten war (Tabelle 2, die Funde in der Tabelle sind nummeriert nach CACH, F.: Die ältesten böhmischen Münzen I. Böhmisches Denarius-Münzen bis zu der Münzreform von Břetislav I. Prag 1970), und durch Vergleich der durchschnittlichen Gewichte der Denarius-Typen Kapelle – Kreuz (aus dem Fund in Chrástany bei Český Brod), Kreuz-Kreuz und Kreuz – drei Balken (Tabelle 3) hat der Autor den Versuch unternommen, die Richtigkeit der vorgeschlagenen chronologischen Reihenfolge des „Chodovlice“ Typs und die daraus folgende chronologische Einordnung des Typs Kreuz-drei Balken zu beweisen. Die angeführten Argumente unterstützen die Richtigkeit der relativen chronologischen Zusammenhänge der einzelnen Varianten des „Chodovlice“ Typs und des Typs Kreuz-drei Balken, wie es auch das Diagramm zeigt. Aus den angeführten Tatsachen geht hervor, dass der Typ Kreuz-drei Balken nach dem Chodovlice Typ geprägt wurde und dass er zeitlich nach diesem Typ folgt. Bei dem Versuch um eine absolute Chronologie der Denarius-Münzen des „Chodovlice“ Typs und des Typs Kreuz-drei Balken kam der Autor zu den folgenden Schlussfolgerungen:

1. Die Denarius-Münzen des „Chodovlice“ Typs: C 202, C 204, C 205, C 206/7 und C 208, die den Namen des Fürsten Boleslav III. tragen, folgen zeitlich nach dem bayerischschwäbischen Typ Kapelle – Kreuz aus dem Fund in Chrástany und sie wurden ganz sicher am Ende der ersten Regierungszeit von Boleslav III. geprägt, das bedeutet bis zum Oktober 1002, und weniger wahrscheinlich in seiner zweiten Regierungszeit an der Wende von Januar und Februar 1003, die aber ungefähr nur einen Monat dauerte.
2. Die Denarius-Münzen des „Chodovlice“ Typs C 216, C 217, C 219a und C 220, die den Namen des Fürsten Vladivoj tragen, wurden während seiner Regierungszeit geprägt, das bedeutet vom November 1002 bis zum Januar des Jahres 1003.
3. Die Prägung der Denarius-Münze C 203 hängt zeitlich mit der Prägung der Denarius-Münze C 206/7 zusammen, sie ist aber wahrscheinlich jünger.
4. Denarius-Münzen C 209 (Schwerttyp), 211, 218, 219b, 223 und 223a wurden wahrscheinlich nach dem Tod des Fürsten Vladivoj im Januar 1003 geprägt, und entweder in der zweiten Regierungszeit von Boleslav III. an der Wende von Januar und Februar desselben Jahres, oder eher in der folgenden Regierungszeit von Boleslav des Tapferen.
5. Denarius-Münzen des Typs Kreuz-drei Balken: C 210, C 221, C 224 und C 225 folgen zeitlich unmittelbar nach der vorherigen Gruppe und zusammen mit der Denarius-Münze des „Chodovlice“ Typs C 222 wurden sie am Ende der Regierungszeit von Boleslav des Tapferen in Böhmen geprägt, das bedeutet im Verlauf des Jahres 1004 und vor Besteigung von Jaromír auf den Fürstenthron. Neben der Verzierung des Münzfeldes ist für diese Gruppe der Denarius-Münzen charakteristisch, dass sie in den Umschriftlegenden nicht den Namen des Herrschers tragen sondern die Namen der „Münzmeister“ oder Münzpächter Mizleta, Nacub und einer unbekannten Person, die unter der Umschrift TVTVERHVERCV verborgen ist, und zwar (mit Ausnahme der Denarius-Münze C 210) auf beiden Seiten.

Übersetzt von B. Vančura

Kittlova medaile na první slezskou válku

Tomáš Kleisner

Karel VI. zemřel 20. října 1740 a již 16. prosince byla armáda Bedřicha Velikého ve Slezsku a do února obsadila téměř celou zemi. V lednu 1741 uzavřel král s Vratislaví smlouvu o neutralitě, od 10. srpna město okupoval. Jednu z medailí válek Marie Terezie o české dědictví můžeme nyní doplnit údaji z tištěného letáku, který ji v roce 1741 doprovázel. List papíru 14 × 10 cm sloužil jednak k upozornění na novou ražbu, jednak jako obal, ve kterém se medaile zasílala a případně i uchovávala.¹

*Gedaechtnuss-Medaille
Auf gegenwaertige Krieges-Troubeln
in
Schlesien.
Auf der ersten Seite stehet ein mit Kron und Scepter
geziertes, und mit dem Nahmen CAROLVS VI.
bezeichnetes Grabmahl, und hinter demselben in der Wei-
te eine untergehende Sonne. Auf dem Vorgrunde sitzt
Schlesien betruet und mit verhuelltem Haupte. Die Ue-
berschrift heisset:
NACH UNSRER FRIEDENS.SONNE PRANGEN,
Im Abschnitte: 1740.
Die andre Seite zeigt ein Feld voll todter Menschen und
Pferde, und von ferne einige im Rauch ausgehende Bau-
ern-Haeuser, oben am Himmel stehet das Gestirne oder der
Planet MARS, als durch welchen gewoehnlicher Massen
der Krieg pfl eget angedeutet zu werden, nebst der Ueber-
schrift:
IST MARS MIT BLUT-ROTH AUFGEANGEN.
Im Abschnitte: KRIEG IN SCHLESSEN 1741.
Zu finden in Breslau bey dem Medailleur Kittel,
Von feinem Silber vor drey Viertel Rthlr. oder 18. Ggr.
in Gold von 5.Ducaten vor 14.und ein halben Rthlr.*

Překlad:

Pamětní medaile
na dnešní válečné zmatky
ve
Slezsku.
Na přední straně je korunou a žezlem vystrojený náhrobek
označený jménem CAROLVS VI.
a za ním v dále zapadá Slunce. V popředí sedí
zarmoucená Silesia se zakrytou hlavou.
Opis zní:
PO ZÁŘI SLUNCE NAŠEMU MÍRU,
v úseči: 1740.
Druhá strana ukazuje pole plné mrtvých lidí i
koní a v dále v dýmu končící
venkovská stavení. Nahoře na nebi stojí hvězda či
planeta MARS, kterou se obvykle
zobrazuje válka, spolu s nápisem
VZEŠEL KRVAVĚ RUDÝ MARS.
V úseči: VÁLKA VE SLEZSKU 1741.
K dostání ve Vratislavi u medailéra Kittla,
z dobrého stříbra za tři čtvrtě ř. tolaru nebo 18 stř. dobr.gr.
5dukát ve zlatě za 14 a půl ř. tolarů.

Text Kittlova letáku převzal téměř beze změny redaktor řezenského časopisu *Kurzgefassten historische Nachrichten zum Behuf der neueren europäischen Begebenheiten auf das Jahr 1741*, pod hlavičkou zprávy z Vratislavi. V téměř 500 km vzdáleném Řezně se stříbrná medaile nabízelá opět za 18 dobrých grošů, ale zlatá byla lehčí, pouze čtyřdukátová za 11 a ¾ tolaru.² Medailéři dodávali odražky ve všech kovech i v různé váze, podle požadavků zákazníků a zjevně také věděli, jaká je kde kupní síla sběratelů.³ Za medaili věnovanou domácím událostem byli slezští sběratelé nepochybně ochotni zaplatit více než norimberští.⁴

Medailéřská dílna rodiny Kittlovy uchytila se na trhu tímto druhem malých medailí, vydá-

¹ FRIEDENSBURG, F. – SEGER, H.: *Schlesiens Münzen und Medaillen der neueren Zeit*, Breslau 1901, č. 4247; ČERMÁK, Kliment – SKRBEK, Bedřich: *Mince království českého za panování rodu habsburského I–III*, Pardubice 1891–1931, č. 1141; O medailích slezských válek naposledy souhrnně SAKWERDA, Jan: *Medalierska kronika wojen slaskich (1740–1763)*, Biuletyn Muzeum sztuki medalierskiej 10, 1997, s. 5–17.

² Na text v řezenském tisku upozornil českobudějovický *Der Muenzensammler*, 6, č. 66 (6), 1933, s. 40. Také FRIEDENSBURG, F. – SEGER, H.: *Schlesiens Münzen und Medaillen der neueren Zeit*, Breslau 1901, č. 4247 citují v poznámce dobovou zprávu, že stříbrný odražek je k dostání u medailéra Kittla za 24 grošů.

• Kittel, první slezská válka, 1741 /stříbro, 32 mm/. Foto autor

vaných vlastním nákladem, kterými od roku 1736 pravidelně zvěčňovala dobové události ve Slezsku – povodeň a kobylinky, konec neúrody v následujícím roce, povodně v roce 1739, úmrtí císaře, slezské války a jejich bitvy.

Obraz sarkofagu a zapadajícího Slunce na aversu medaile převzal medailér z knihy emblemů. Diego de Saavedra Fajardo rozvádí ve své od roku 1640 často vydávané knize *Idea de un principe politico christiano* u emblemu nazvaném „*Ohlašuje budoucnost*“ při úmrtí panovníka myšlenku pokračování dobré vlády:

... Ein Fuerst soll zwahr die wolfarth der gemeine beobachten/ gleichwol aber also/ das er ihm auch kleine zeit vorbehalten/ und dahin sehe/ das bey dem untergang dieses lebens er frey und rein von allen diensten des ehrgeitzes und wolcken der zuneygungen sey. Wie die klare Sonne in diesem Sinnspruch anzeigt ... anzuzeigen/ das gluck wan die Sonne klar und hel untergethet/ ein gewisses zeichen ist/ das denselbigen den anderen Tag wirdt hell und schoen wieder aufgehen; also die regierung welche man heiliglich und gluecklich beschliesset/ zeigt an/ das der in solcher folgen wirdt/ auch gluecklich sein wirdt/ wegen des guten exempels und zur vergeltung der tugendt ... ⁵

Překlad:

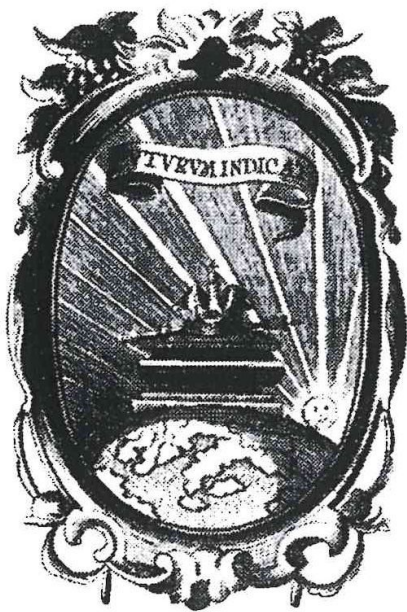
... vládce má sice sledovat blaho země, zároveň by si měl však hledět vyhradit něco času, aby na konci života byl svobodný od všech závazků ctižádosti a mráčen předpojatosti, jak naznačuje jasné Slunce v tomto podobenství. ... Naznačuje, že i když jasné Slunce zajde, naštěstí také na druhý den najisto znovu krásně vyjde. Stejně tak vláda, která se blaženě a šťastně uzavře, naznačuje, že bude podobně pokračovat, bude také šťastná, zachovávajíc dobrý příklad a odměňujíc mravné chování.

³ Ve vídeňském kabinetu je čtyřdukát a čtyři stříbrné odrazky: 1467bB (AV, 32,2 mm; 13,88 g), 742/1914B (AR, 32,3 mm; 10,23 g), 47.203/1914/B (AR, 32,4 mm; 9,87 g), 1305aB (AR, 32,3 mm; 9,51 g) a 11.936bB (AR, 32,3 mm; 9,47 g). V pražském Národním museu sešlo se šest stříbrných: H5-58.639 (AR, 32 mm; 9,71 g), H5-50.323 (AR, 32,3 mm; 9,35 g), 82VIIIbAR467, 161VIIIbAR752 (AR, 32,3 mm; 9,68 g), H5-185.220 (AR, 32,3 mm; 10,06 g), H5-69ARVIIIb419 (AR, 32,3 mm; 9,63 g), H5-126ARVIIIa259 (AR, 32,3 mm; 9,48 g).

⁴ O širokém rozpětí cen různých odrazků téže medaile pro různé sběratele JONES, Mark: *The medal as an instrument of propaganda in late 17th and 18th century Europe*, Numismatic Chronicle 143, 1983, s. 202–213, zejména s. 209–212.

⁵ HENKEL, Arthur – SCHÖNE, Albrecht: *Emblemata. Handbuch zur Sinnbildkunst des XVI. und XVII. Jahrhunderts*, Stuttgart 1967, s. 20.

FVTVRVM INDICAT.

• Saavedra, Idea de un principe politico christiano

• Oexlein, úmrtí Karla VI. 1740 / 44 mm

Kittelův rýmovaný opis NAŠEMU MÍRU PO ZÁŘI SLUNCE VZEŠEL KRVAVĚ RUDÝ MARS ovšem smysl Saavedrova emblemu ironizuje, jeho medaile je sarkastickým komentářem válečných hrůz rozpoutaných Bedřichem po smrti Karla VI. Obrazovou předlohu doplnil Kittel postavou truchlící Silesie, stará tradice vyjadřuje smutek zahalenou tvář. Planetu Mars spojovali s válkou již Římané.

Pro srovnání uvádím norimberskou medaili Jana Leonarda Oexleina, která mrtvého císaře také zvěčňuje alegorickou postavou Germanie, zarmouceně sedící u jeho náhrobku s korunou a žezlem, ale chybí zde Slunce, které ani nevzejde, protože Karel byl VLTIMVS AVGVSTAE GENTIS (poslední vznešeného rodu), k jehož vyhasnutí odkazuje i odhozená pochodeň. Císařova památka je alespoň zvěčněna na obloze jeho hvězdným monogramem.

Vznešenou řeč medaile spojující smutek nad smrtí panovníka a začátek války nelze brát doslovně. Ačkoliv zde Silesia ještě oplakává mrtvého Habsburka, Kittel v témže roce začal řezat medaile oslavující Hohenzollerna, který v roce 1741 ovládl město. Nevíme, jestli někdo Jiřímu Kittelovi jeho práci pro okupanta vyčítal. Snad jeho případní konkurenti.

.....

Kittels Medaille des ersten Schlesischen Krieges

Karl der VI. starb am 20. Oktober 1740, und schon am 16. Dezember war die Armee von Friedrich dem Grossen in Schlesien und bis Februar besetzte sie fast ganzes Land. Im Januar 1741 beschloss der König mit Breslau einen Neutralitätspakt, vom 10. August okkupierte er jedoch die Stadt. Eine der Medaillen auf die Maria Theresias Kriege um das böhmische Erbe können wir jetzt mit Angaben von gedrucktem Flugblatt, das 1741 herausgegeben wurde, ergänzen. Das Papierblatt (14 × 10 cm)

.....

⁶ Tento článek napsal jsem při práci na katalogu českých barokních medailí ve vídeňském mincovním kabinetu, v jehož sbírkách se leták dochoval. Moji práci podpořila grantová agentura České republiky, č. 404/03/0572.

sollte einerseits auf neue Prägung aufmerksam machen, andererseits als Umschlag dienen, in dem die Medaille gesendet, eventuell bewahrt wurde. Den Text von Kittels Flugblatt übernahm fast ohne Änderung Redakteur der Regensburger Zeitschrift „*Kurzgefassten historischen Nachrichten zum Behuf der neueren europäischen Begebenheiten auf das Jahr 1741*“ unter dem Titel *Eine Nachricht von Breslau*. Im fast 500 km entfernten Regensburg wurde die silberne Medaille für 18 guten Groschen angeboten, aber die goldene war leichter, nur Vierdukatenmedaille, und wurde für 11 $\frac{3}{4}$ Taler verkauft. Die Medailleure lieferten Abschlüge in allen Metallen, auch in verschiedenem Gewicht, je nach den Forderungen der Kunden, und sie wussten auch offensichtlich, wie groß und wo die Kaufkraft der Sammler ist. Für die den heimischen Begebenheiten gewidmete Medaille waren Schlesiens Sammler ohne Zweifel bereitwillig mehr zu zahlen als Sammler von Regensburg. Das Bild des Sarkophags und der untergehenden Sonne auf dem Avers der Medaille übernahm Kittel aus dem Buch der Embleme. Diego de Saavedra Fajardo entfaltet in seinem seit 1640 oft herausgegebenen Buch „*Idea de un principe politico christiano*“ bei dem den Sarkophag des Herrschers darstellenden Emblem die Idee der Kontinuität der guten Herrschaft. Kittels gereimte Umschrift NACH UNSRER FRIEDENS SONNE PRANGEN/ IST MARS MIT BLUT-ROTH AUFGEANGEN ironisiert freilich den Sinn Saavedras Emblems, seine Medaille ist ein sarkastischer Kommentar der Kriegsschrecke, die nach Karls Tod entbrannt wurden. Die Bildvorlage ergänzte Kittel mit der Gestalt trauenden Schlesiens. Die erhobene Sprache der Medaille, welche die Trauer über Herrschers Tod und Anfang des Krieges ausdrückt, kann man nicht wörtlich nehmen. Obwohl hier Silesia noch den toten Habsburger beweint, begann Kittel schon in demselben Jahr Medaillen prägen, die den Hohenzollern bejubelten, der im Jahre 1741 die Stadt beherrschte.

■ drobné zprávy

Byl kdysi čas, kdy Česká akademie pro vědy, slovesnost a umění sídlila v nově postavené budově Národního muzea na Václavském náměstí. Po čase se sice odstěhovala, ale spolupráce jednotlivých vědeckých ústavů dnešní akademie s muzeem nebyla nikdy přerušena. Ředitel archeologického ústavu akademie věd České republiky PhDr. Luboš Jiráň, CSc. převedl nyní do sbírek numismatického oddělení Národního muzea soubor 346 mincí shromážděných během let při jednotlivých archeologických výzkumech v Čechách. Patrně nejstarší mezi nimi bude římská bronzová mince z Loun, jsou zde středověké a novověké ražby nalezené na Budči, Libici, Ostrově u Davle, v Kouřimi, Mostu, Sezimově Ústí, Týnci nad Sázavou, Vízburku i jinde na venkově, z Prahy nálezy z Klárova, Týna, Betlémské kaple a kláš-

- Dutý peníz Karla IV. se sv. Václavem / nález Děčín

Pamětní deska Karla Havlíčka Borovského v Brixenu – dílo Josefa Šejnosta

•••••
Jiří Boháč

V roce 2005 uplyne 80 let od umístění pamětní desky Karla Havlíčka Borovského na dům v Brixenu¹, kde v letech 1852 až 1855 v době své internace žil.

Karel Havlíček se narodil 31. 10. 1821 v Borové² a po absolvování obecné školy studoval na gymnáziu v Německém Brodě³. V roce 1838 zamířil do Prahy na filosofii a poté přestoupil na arcibiskupský seminář. Ten musel v roce 1841 opustit. Další vzdělání získával vlastním studiem a pobyt v cizině. Dva roky působil v Moskvě jako vychovatel. V následujících letech se už plně věnuje novinářské a politické práci. V období 1846–1848 rediguje Pražské noviny, v letech 1848–1850 Národní noviny. Od července 1848 do března 1849 je také poslancem říšského sněmu. Havlíčkova nesmlouvavá kritika současných poměrů a stálá opozice jsou trnem v oku policejnímu režimu monarchistické Vídně. Vydávání Národních novin je v roce 1850 úředně zastaveno. Havlíček odchází do Kutné Hory, kde začne vydávat časopis Slovan. Již v prosinci 1851 jeho působení v Kutné Hoře také skončí. Je internován v Brixenu a domů se vrací až v dubnu 1855 se silně podlomeným zdravím. Onemocní tuberkulózou a po několika měsících, 29. 7. 1856 umírá. Havlíček patří k největším postavám českého národa a má nesmírné zásluhy na rozvoji žurnalistiky, epigramu a politické satiry. Tyto zbraně mistrně a odvážně používal v nerovném boji s bachovskou diktaturou. Pro svůj neohrožený postoj a tragický osud byl obdivován a uctíván širokými vrstvami českého národa a stal se jeho symbolem v boji za národní osvobození.

Podnět ke zřízení pamětní desky slavnému českému velikánu dal Čech, žijící dlouhá léta v Bressanone, inženýr Jindřich Gruber. Začátkem roku 1924 přicestoval do Prahy a spojil se se spolkem Svatobor, který měl celou akci zorganizovat a po všech stránkách zajistit. Jednatelům tohoto spolku byl dr. Jiří Guth-Jarkovský, jenž 12. dubna 1924 vyzval akad. sochaře a medailéra Josefa Šejnosta k jednání o přijetí zakázky. Ten souhlasil. Začátkem června 1924 obdržel Svatobor z Brixenu fotografický a písemný materiál o domku, na kterém bude deska instalována. Do konce roku 1924 Šejnost vytvořil skicu a návrh, který předal kovolitecké firmě Franty Anýže, kde měla být deska odlita.⁴ Během ledna 1925 byl zpracován návrh pro získání potřebného povolení k realizaci projektu, který byl bez prodlení zaslán italským úřadům. V průběhu měsíců března, dubna a května Šejnost navrhl a vyřezal písmo, vymodeloval Havlíčkův meda-

•••••
¹ Brixen, dnešní Bressanone, se nachází v severní Itálii v kraji Trentino-Alto Adige. Město, ve kterém již v 10. století bylo založeno biskupství, má dnes okolo 16 000 obyvatel. Od roku 1363 patřilo Habsburkům a po 1. světové válce v roce 1919 se dostalo pod správu Itálie.

² Obec Borová byla po 2. světové válce přejmenována na Havlíčkova Borová. Dnes má okolo 900 obyvatel. V rodném domě Karla Havlíčka, čp. 163 je jeho památník. Na průčelí domu je umístěna pamětní deska a na náměstí stojí jeho pomník.

³ Německý Brod byl před 60 lety také přejmenován. Dnešní Havlíčkův Brod má asi 25 000 obyvatel. Centrální náměstí má rovněž Havlíčkovo jméno a v městských sadech mu byl postaven pomník.

⁴ Ve svém deníku Josef Šejnost uvádí, že 18.12.1924 na schůzi Artělu ho malíř Špála informoval o velkém pobouření v Mánesu, které způsobilo pověření Šejnosta k provedení Havlíčkovy pamětní desky v Bressanone. Nejvíce se prý zlobili Španiel a Kafka. Zařídili, že spolek Mánes poslal Svatoboru protestní dopis, který byl na schůzi spolku projednán a jednomyslně zamítnut.

SPOLEK SVATOBOR V PRAZE.

(Jednatel Dr. Jiří St. Guth-Jarkovský, Praha-II., Příčná ulice 4.)

V Praze, dne 13. listopadu 1924.

Slovutný Pane,

Ředitelstvo Svatobora schválilo ve své schůzi dne 12. t. m. Váš návrh a objednává u Vás desku Havlíčkovu za nabízený peníz Kč 11.000. -- včetně s honorářem. Jméno Havlíčkovo račte dáti vyzlatiti v ohni nákladem asi Kč 150. --.

Ředitelstvo dovoluje si při tom upozorniti Vás na to, že podoba Havlíčkova na pomníku Kafkové v N. Brodě byla ověřena příbuznými Havlíčkovými i že by snad bylo dobře, abyste si tento pomník prohlédl. Až budete se svým dílem hotov, račte nám oznámiti, aby členové ředitelstva před odlitím mohli se na ně podívat.

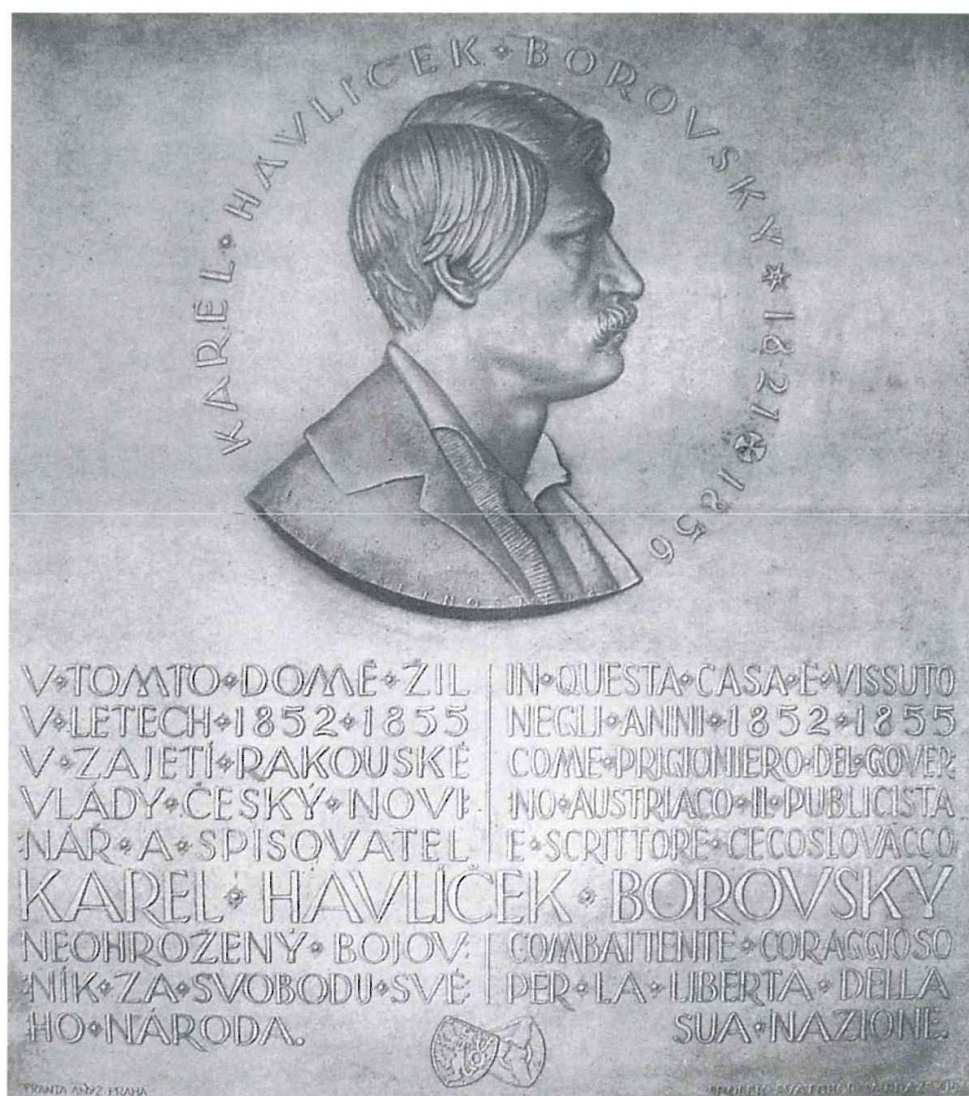
S úctou veškerou

Dr. Jiří St. Guth-Jarkovský
jednatel.

ilon a kompletní model předal 22. 5. 1925 Anýžově firmě k odlití. Fotografie celého díla byla u Anýže pořízena 16. 6. 1925 a deska odeslána na místo určení k instalaci.

Slavnostní akt jejího odhalení v Bressanone se uskutečnil 8. 7. 1925 za přítomnosti zástupce italské vlády, starosty města dr. Waltra Lutze, československého konzula v Miláně dr. Emanuela Lašky, generála Grazzianiho, jenž býval v 1. světové válce velitelem českých vojenských oddílů v Itálii, zástupce spolku Svatobor dr. Jiřího Gutha-Jarkovského a za značného zájmu občanů města a jen několika náhodných českých turistů. Dnes je až neuvěřitelné, že se nikdo z oficiálních politiků a vládních činitelů ČSR, mimo zástupce příslušného konzulátu, této akce nezúčastnil. Částka, kterou za kompletní zakázku Josef Šejnost Svatoboru vyfakturoval, byla v souladu s dohodou ze 16. 11. 1924 a činila 11 150 Kč. V ní byly zahrnuty veškeré vlastní náklady, umělcův honorář a výdaje zaplacené všem subdodavatelům (odlití díla, zlacení písma, balení a doprava na pražské nádraží).⁵

• Pamětní deska, instalovaná v roce 1925 v Brixenu /Bressanone/

⁵ Za cenné informace a zapůjčení písemných materiálů děkuji paní Marcelle Šejnostové.

Pamětní deska

Deska má obdélníkový tvar, je 115 cm vysoká, 105 cm široká a je odlita z bronzu. V její horní části uprostřed je medailon Karla Havlíčka Borovského o průměru 44 cm. Na něm je jeho poprsí zprava a opis: KAREL.HAVLÍČEK.BOROVSKÝ*1821+1856. Signatura JOSEF ŠEJNOST je umístěna po obvodu, v dolní části medailonu. Pod ním se nachází devítiřádkový nápis rozdělený na dva samostatné sloupce. V levém je český text, v pravém italský. V šestém řádku propojuje oba sloupce Havlíčkovo jméno. Pod textovou částí uprostřed jsou dva štíty. Na jednom je zobrazen český lev se slovenským prsním štítkem a na druhém erb Svatoboru. V levém dolním rohu je uveden výrobce díla: FRANTA.ANÝŽ.PRAHA a v pravém organizátor a investor celé akce: SPOLEK.SVATOBOR.V.PRAZE.1924

Text v levém sloupci

V.TOMTO.DOMĚ.ŽIL/V.LETECH.1852.1855/V.ZAJETÍ.RAKOUSKÉ/VLÁDY.ČESKÝ.
NOVI:/:NÁŘ.A.SPISOVATEL/KAREL.HAVLÍČEK.BOROVSKÝ/NEOHROŽENÝ.BOJOV:/:
NÍK.ZA.SVOBODU.SVĚ:/:HO.NÁRODA

Text v pravém sloupci

IN.QUESTA.CASA.É.VISSUTO/NEGLI.ANNI.1852.1855/COME.PRIGIONIERO.DEL.GOVER:
/NO.AUSTRIACO.IL.PUBLICISTA/E.SCRITTORE.CECOSLOVACCO/KAREL.HAVLÍČEK.B
OROVSKÝ/COMBATTENTE.CORAGGIOSO/PER.LA.LIBERTA.DELLA/SUA.NAZIONE

.....

Gedenktafel von Karel Havlíček Borovský in Brixen – ein Werk von Josef Šejnost

Der Verfasser informiert über die Verhandlungen, Vorbereitungen und Herstellung der Gedenktafel des Schriftstellers, Journalisten und Politikers Karel Havlíček Borovský, die am 8. Juli 1925 in Brixen (Bressanone) feierlich enthüllt wurde. Der Autor dieser Gedenktafel ist der akademische Bildhauer und Medailleur Josef Šejnost. Die Gedenktafel wurde in der Metallgiesserei-Werkstatt von Franta Anýž in Prag hergestellt und die Organisation und Finanzierung wurden von dem tschechischen Verein Svatobor gesichert.

Übersetzt von B. Vančura

materiály

Neznámý dvoustranný peníz se lvem a orlicí

Jan Křepinský

Na 92. aukci pořádané Českou numismatickou společností, pobočkou Kroměříž byl dražen pod č. 279 zajímavý dvoustranný peníz se lvem na straně jedné a orlicí na straně druhé. Mince byla ve velmi špatném stavu zchovalosti, zvláště na straně se lvem byly kontury pouze místy rozeznatelné. V rámci aukčního katalogu je tento peníz popsán J. Videmanem.¹ Fotografie v katalogu je vyretušována a obrysy jsou zvýrazněny. Jednotlivé kontury ražby jsou proto lépe rozeznatelné než na neupravené fotografii.

Av.: Dvouocasý český lev s hřívou složenou ze dvou řad větších příměsíčků (4+4). Lev zprava s větší hlavou a široce otevřenou tlamou, pod uchem má menší měsíček. Za jeho hlavou zbytek hladkého silného kruhu. Tělo lva nečitelné, zřetelná pouze přední tlapa a snad obrys zadní tlapy, spodní smyčka ocasu a konec ocasu sahají k jeho hlavě? Na minci nejsou zřetelné stopy po čtyřrázu.

Rv.: V perlovém či jednoduchém(?) kruhu orlice hledící vpravo s křídly široce rozevřenými a krátkými letkami, poměrně malé tělo s nápadně úzkým a protáhlým ocasem, hvězdčovitě pařáty vycházejí nerovnoměrně z ocasu. Mezi ocasem a pravým pařátem zřetelný malý nepravidelný kroužek.

Dvoustranný peníz, AR, 13,5 mm, 0,494 g, jakost nezjištěna.

V dostupné literatuře jsem mnou popsáný dvoustranný peníz nenalezl, ačkoliv podobné dvoustranné mince se lvem a orlicí, zařazované do doby vlády Karla IV. či Václava IV., popsala Em. Nohejlová ve své práci, věnované zejména problematice moravského mincování markraběte Jošta.² Z rukopisné pozůstalosti J. Ječného dvoustranné peníze se lvem a orlicí uvedl dále K. Castelin.³ Problematikou těchto mimořádných mincí se zabývali také V. Pinta,⁴ který považuje vyobrazenou orlici za symbol římské říše, a O. Šafář,⁵ který ji považoval za svatováclavskou orlici. Veškeré mince, vyobrazené v uvedených pracích, jsou však zcela jiné. Shledávám pouze některé podobné znaky, jako např. ve vyobrazení hlavy lva a složení měsíčků jeho hřívky. Konceptně jednoduchá a umělecky nenáročně ztvárněná orlice však není podobná žádnému popsánu kusu.

Vyobrazený český lev je velmi podobný kruhovým českým penízům, raženým v první po-

¹ Katalog 92. aukce, ČNS – pobočka Kroměříž, 8. 5. 2005.

² NOHEJLOVÁ, Em.: *Moravská mincovna markraběte Jošta*, NČČsl 9, 1933, s. 63.

³ CASTELIN, C.: *O drobné minci české 14. a 15. století*, Num. listy 4, 1949, s. 7.

⁴ PINTA, V.: *Dvoustranný haléř s českým lvem a orlicí*, Num. listy 27, 1972, s. 83.

⁵ ŠAFÁŘ, O.: *Příspěvek do diskuse o drobné minci 14. století*, Num. listy 27, 1972, s. 171.

lovině 15. století a popsaným K. Castelinem⁶ pod č. 45a–50 a datovaným do období cca 1420–1430. Podobné peníze nacházíme též v nálezu z Králova Dvora u Berouna, popsaného P. Radoměřským.⁷ Z mincí tohoto nálezů lze naši kresbu lva přirovnat k č. 9, tj. k ražbě z cca 40. let 15. století. U kruhových českých penízů, kde váha kolísá v rozsahu cca 0,309–0,431 g, nelze k přesnějšímu časovému zařazení použít metrologii. Bohužel typologie vyobrazeného lva dle uvedené literatury a typologického srovnání dle metodiky J. Hány⁸ je velmi obtížná. I tak je však zřejmé, že provedení lva je charakteristické pro české prostředí a pravděpodobně jeho vznik lze klást do kutnohorské mincovny.

Orlice je svou kresbou velmi podobná penízům, kladeným do období mincování Albrechta Rakouského (1423–1435), blízko má zejména k jednostranným čtyřhranným penízům, vyobrazeným J. Sejbalem, k typům č. VIII. a IX.⁹ Jednoduché vyobrazení orlice na naší minci je dále velmi podobné rakouskému feniku z doby vlády Albrechta Rakouského, vyobrazenému v práci Em. Nohejlové pod č. 11, zejména v kresbě rozsahu letek a pařátů. Dle sdělení z důvěrného zdroje se obdobná mince nachází ve sbírce jednoho z rakouských klášterů. Předpokládaná existence dvou exemplářů námi zkoumané mince by naznačovala, že se nejednalo o hromadnou výrobu těchto penízů, ale spíše omezenou.

Zda doražbu provedla městská nebo vládní mincovna, nebo zda je snad dílem podomní, soukromé iniciativy, nelze stanovit. Řada indicií však naznačuje, že se s největší pravděpodobností jedná o dodatečnou ražbu (tzv. přeražbu) na rubní straně existujícího penízu se lvem, a to ve stejném, nebo mladším časovém úseku. K tomuto názoru se přiklání i J. Videman, po opětovném prozkoumání mince, kdy bylo zjištěno, že strana penízu se lvem je v horní polovině lépe vyražená a na druhé straně je lépe vyražená spodní část s vyobrazením orlice. Zajímavá je otázka, čím byl střížek opatřen dříve, zda obrazem lva, či orlice. Na mincích „opatřených“ přeražbou bývá většinou druhá strana mince úderem o podložku plochá s vystupujícími stopami po razidle. Původní lícni obraz na minci se stává hůře čitelným a střížek je méně či více deformován. Náš exemplář vykazuje tyto skutečnosti na straně se lvem ve spodní polovině mince, kde mincovní obraz je nečitelný a mincovní pole ploché až zprohýbané. Proti tomu je na straně orlice mincovní obraz jasný a dobře viditelný s ostrými rysy ražby. To nasvědčuje, že původně byl mincovní střížek opatřen lvem a posléze orlicí, když se pravděpodobně již jako peníz – prostředek peněžního styku, dostal na Moravu. Ve prospěch moravské ražby také svědčí fakt, že se jedná o nález z moravského území.

•••••

Eine unbekannte beiderseitige Münze mit Löwen und Adler

Der Autor beschreibt die Münze, die auf der 92. Auktion der Zweigstelle der Tschechischen Numismatischen Gesellschaft in der Stadt Kroměříž versteigert wurde. Diese Münze unterscheidet sich von allen bisher in der Literatur beschriebenen Prägungen mit Löwen und Adler. Zeitlich gehört sie in die erste Hälfte des 15. Jahrhunderts und die Revers-Seite der Münze mit Abbildung des Adlers ist eine Nachprägung auf der Münze mit Löwen. Es kann nicht entschieden werden, ob die Nachprägung in dem städtischen oder staatlichen Münzstätte durchgeführt wurde, oder ob sie eine private Arbeit ist. Zugunsten des mährischen Milieus spricht der Fund der beschriebenen Münze in Mähren.

Übersetzt von B. Vančura

•••••

⁶ CASTELIN, K.: *Česká drobná mince doby předhusitské a husitské 1300–1471*, Praha 1953, s. 148n a 189n.

⁷ RADOMĚŘSKÝ, P.: *Nález mincí z 15. století v Králově dvoře u Berouna*, s. 120.

⁸ HÁNA, J.: in: *Sborník numismatických studií k 75. výročí narození P. Radoměřského*, Praha 2002, s. 40.

⁹ SEJBAL, J.: *Moravské mince doby husitské*, Brno 1965, s. 159.

■ nové medaile

Dvě medaile ze severozápadních Čech

V loňském roce oslavilo město Žatec významné výročí – 1000 let od svého založení.

U príležitosti oslav milénia bola realizovaná upomínková medaile.

Av.: Uprostřed pole ve vnitřním neuzavřeném kruhu městský znak, horní a dolní opis KRÁLOVSKÉ MĚSTO / ŽATEC oddělují dvě trojice kuliček.

Rv.: Uprostřed pole ve vnitřním neuzavřeném kruhu panoráma Žatce od východu, doleva dolů směřuje stylizovaný brk – symbol písemnictví. Mezi horním a dolním opisem ŽATECKÉ MILÉNIUM / 1004–2004 po dvou kuličkách.

Medaili vyrobil metodou vakuového lití technikou ztraceného vosku podle návrhu Vojtěcha Bema Ateliér Invencie Praha, který se zabývá především výrobou šperků. Celkem bylo zhotoveno 92 kusů včetně dvou zkušeb-

ních odlitků, z toho 61 v leštěné a 31 v patinované variantě. Medaile ze stříbra 925/1000 o průměru 40 mm váží 30 gramů.

Na sklonku roku 1605 byla uzavřena kupní smlouva, kterou se chomutovští měšťané koupili za částku 113 715 rýnských zlatých a 46 krejcarů z poddanství. U příležitosti čtyřstého výročí tohoto významného milníku v historii města byla vydána jubilejní medaile.

Av.: Pohled z ptačí perspektivy na historickou část Chomutova, uprostřed korunovaný městský znak. Při horním okraji třířádkový opis CHOMUTOV / KRÁLOV

Rv.: Průčelí kostela sv. Ignáce, opis Sir Rudolphus II. Ro. im. Rex. Hu. Bo. Vpravo pod opisem ve dvou řádcích datum podpisu smlouvy 19.12 / 1605. Sedmiřádkový nápis. •MOKRÁ/ČTVRŤ/S HORNÍM PÍSKEM•/VINNÁ ULICE•BOŽÍ POLE•/DLOUHÁ ULICE/DOLNÍ PŘEDMĚSTÍ /S DOLNÍM PÍSKEM• udává historické názvy pěti předměstí, vykoupených společně s městem.

M. Cajthaml

Ivo Halačka jubilující

● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ●

A to se mi stalo u významného brněnského numismatika ing. Ivo Halačky, nemohl jsem uvěřit, že bude letos slavit své životní jubileum – 70 let. Avšak datum narození 3. října 1935 tuto skutečnost nezvratně dokazuje. Ing. Halačka se narodil v Brně v kultivované úřednické rodině, v Brně také studoval a absolvoval stavební fakultu VUT a svému rodnému městu zůstává stále věrný. Ostatně jméno Halačka není v numismatice neznámé. Jeho otec Jan Halačka patřil k za-

Samozřejmě, že rodinné prostředí a aktivity otce nemohly zůstat bez vlivu na mladého Iva. Zajímavé je, že sběratelsky zaujala našeho jubilanta nejprve filumenie. Již při sestavování kolekce nejstarších českých zá-
palkových nálepek, která sklídila i meziná-
rodní uznání, se projeví u Iva Halačky
vlastnosti, které se později zúročily i v jeho
numismatické činnosti, a to cílevědomost,
systematičnost a cit pro historické vazby.
K numismatické práci se jubilant dostával
postupně od roku 1956, kdy pomáhal otci
s přípravou brněnských aukcí, která se neo-
bešla bez studia odborné literatury, konzulta-
cí s profesionály a bez praktické determina-

ce numismatického materiálu. Tehdy se také začal rýsovat Halačkův zásadní zájem o mincovnictví tolarového období v Českých zemích. Již jeho první přednášky, proslovené na schůzích poboček ČNS v Brně, Praze, Kroměříži, Zlíně či Chebu, byly tematicky zaměřené na české mincovnictví císaře Matyáše, Ferdinanda III. a poté i na mincovnictví stavovského povstání a doby třicetileté války. Můžeme říci, že to byly práce, které vyplývaly z Halačkova úsilí o vypracování sběratelské příručky vládního mincovnictví na našem území v letech 1526 až 1740. Tato práce potom skutečně vyšla péčí pobočky ČNS v Brně ve dvou dílech v letech 1980 a 1982. Ostatně 90. léta minulého století byla Halačkova nejplodnější doba, kdy proslavil desítky přednášek u nás i v zahraničí a vždy to byla zajímavá témata, např. objevené přednášky o brněnské mincovně v období tolarové měny, o českých korunovačních tolařech, o krejcaru v našem vládním měnovém systému a také popsal i několik dosud neznámých či nepopsaných mincí z tolarového období. Své poznatky uveřejnil jednak v našich periodikách jako Numismatických listech, ve Folia numismatica Brno, ve Sběratelských zprávách a také v zahraničí (Geldgeschichtliche Nachrichten, Wiadomości Numizmatyczne, Haller Münz-Blätter aj.) Ovšem pro naše sběratele se Ivo Halačka zapsal nejvýrazněji novou verzí svého soupisu vládního mincovnictví na našem území, které vyšlo ve třech dílech v letech 1987 a 1988 zásluhou pobočky ČNS v Kroměříži pod názvem *Mince zemí Koruny české 1526–1856* (v roce 2002 vyšly k této rozsáhlé práci 1. dodatky). Dílo velmi potřebné a přivítané.

Ing. Ivo Halačka nestál stranou ani organizační práce v brněnské pobočce ČNS, byl dlouholetým členem jejího výboru a jako její aukční referent se zasloužil o jedny z nejkvalitnějších brněnských aukcí své doby.

Svého času napsal nezapomenutelný dr.
Jan Bobek: „*Šíření poznatků historického
svědectví a umělecké krásy numismatických*

památek, které jsou významným pramenem vzdělanosti i estetické výchovy, nechť je vždy smyslem a hlavním cílem naší činnosti“. Toto poslání jubilující ing. Ivo Halačka zcela naplňuje.

J. Hrdý

■ kronika

Pátá konference

Peníze v proměnách času

Ve dnech 10. až 12. května pořádala katedra historie Filozofické fakulty Ostravské univerzity ve spolupráci s numismatickým oddělením Národního muzea v Praze, numismatickým oddělením Moravského zemského muzea v Brně a Jihočeskou vědeckou knihovnou v Českých Budějovicích 5. mezinárodní konferenci *Peníze v proměnách času*. Konference se konala v národní kulturní památce, v bývalém cisterciáckém klášteře Zlatá (kdysi dávno Trnová) Koruna. Byla konána u příležitosti 650. výročí korunovace Karla IV. římským císařem a jejím hlavním tématem bylo „*Lucemburkové – mincovnictví, peněžní vztahy, medailérství*“. Zúčastnilo se jí celkem 37 účastníků z Polska, Slovenska, Čech a Moravy, kteří vyslechli celkem 16 přednášek, další o historii kláštera a jeho knihovny i o vývoji Jihočeské vědecké knihovny odezněla při prohlídce nejvzácnějšího knihovního fondu. Konferenci pozdravila ředitelka JVK v Českých Budějovicích PhDr. Květa Cempírková a zúčastnili se jí i zástupci českobudějovické pobočky České národní banky.

Konference byla zahájena 10. května 2005 odpoledne za pořádající organizace Mgr. Jindřichem Špinarem z JVK v Českých Budějovicích a Ing. Janem Štefanem, CSc. z Ostravské univerzity. První referát „*K finanční politice Jana Lucemburského v Čechách*“ přednesla PhDr. Jarmila Hásková, CSc. z Národního muzea v Praze. Zabývala

se zejména nepříznivým vlivem jeho téměř trvalých zahraničních pobytů na ekonomiku země, ale též příznivým vlivem na rozsah zemí Koruny české a na prosazení syna Karla do skupiny vedoucích evropských osobností té doby. JUDr. Petra Jánošíková z Právnické fakulty Západočeské univerzity v Plzni se podrobně vyslovila „*K bernictví doby lucemburské*“ v širších hospodářských souvislostech. Dále doc. PhDr. Tomáš Krejčík, CSc. z Filozofické fakulty Ostravské univerzity seznámil ve větší šíři se speciální problematikou sfragistiky v přednášce „*Pečetí Lucemburků*“. Odpolední program uzavřel PhDr. Roman Zaoral z Fakulty humanitních studií Univerzity Karlovy přednáškou „*Dálkový obchod Čech 14. a 15. století ve světle nálezů mincí*“. V přednášce se pokusil z interpretace nálezů mincí stanovit některé okrajové podmínky hodnocení dálkového obchodu.

Dopolední program 11. května 2005 zahájil Mgr. Jiří Militký z Prahy přednáškou „*Struktura oběživa 14. a počátku 15. století v jižních Čechách*“, kterou postavil především na archeologických nálezech, zejména depotů i ojedinělých mincí a upřesňoval některé představy o oběživu v daném období. Ing. Jiří Hána z Plzně v přednášce „*Příspěvek k chronologii českých ražeb doby husitské*“ se pak zabýval možností upřesnit datování mincí pomocí interpretace přeražeb. Václav Pinta z Chomutova v přednášce „*Nový rozbor významného nálezu pražských grošů v Hodoníně*“ seznámil s potřebou vracet se ke starším nálezům a hodnotit je z hlediska nových numismatických poznatků. Dopolední program zakončil Mgr. Kamil Smíšek, který hovořil na téma „*Archeologické nálezy početních peněz a žetonů ze 14. a počátku 15. století v Čechách*“, které bylo zajímavé zejména z hlediska nálezů žetonů a početních peněz ze vzdálenějších teritorií.

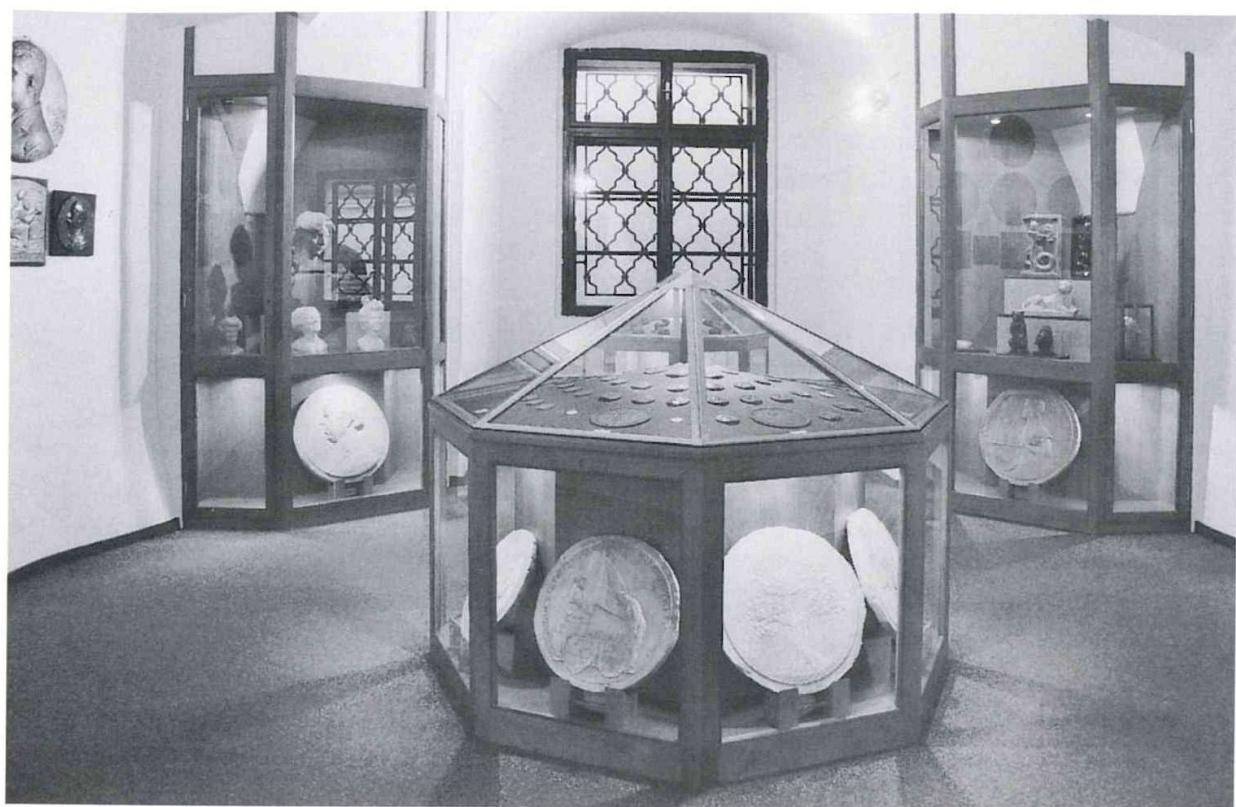
První část odpoledního programu byla věnována dvěma paralelním prohlídkám. Účastníci jednak navštívili nově vybudovanou historickou expozici v klášteře Zlatá

• Přednáší dr. J. Hunka z Nitry
/ Foto J. T. Štefan

Koruna s mnoha doposud málo vystavovanými exponáty z památkářských depozitářů. Takto se do kláštera např. vrátily obrazy – výukové předměty – ze zrušené klášterní školy, malované zlatokorunským konvršem Schmögerem, jednak trezor knihovny s uloženými nejvzácnějšími rukopisy a prvotisky (knihy vydané nejpozději roku 1500). Zde byl zasvěceným průvodcem Mgr. Jindřich Špinar, pracovník oddělení rukopisů a starých tisků JVK v Českých Budějovicích, který podal výklad ke knihovnické problematice i historii původní klášterní knihovny, neboť současný fond rukopisů a starých tisků je ve Zlaté Koruně budován až ve 20. století. Navíc byla ve studovně zpřístupněna řada starých tisků a tisků z počátku 19. století s numismatickou tematikou, případně s výzdobou týkající se mincí či medailí z fondu knihovny.

Odpolední přednášky zahájil Ing. Jan

• Pohled do expozice J. a Z. Šejnostových v Pelhřimově

dání publikace, kterou dlouhodobě připravuje. V ní bude katalogizováno a podrobně popsáno dílo obou umělců a všechny položky budou barevně vyobrazeny. Odborná veřejnost a sběratelé Šejnostových medailí v knize naleznou mnoho údajů a zajímavých podrobností, které nebyly dosud nikde publikovány. Návštěvníkům muzea a ostatním čtenářům budou portrétované osobnosti kulturního a politického života představeny také v jiném a mnohem lidštějším světle, než v jakém je doposud známe. Publikaci ještě v letošním roce vydá Muzeum Vysočiny v Pelhřimově.

Na závěr slavnosti za sebe i celou rodinu poděkovala všem, kteří mají zásluhu na realizaci celého projektu, vdova po Zdeňku Šejnostovi, paní Marcela Šejnostová, jež svými dary nejvíce přispěla k zachování důstojné památky obou umělců. S jejím názorem, že si to oba opravdu zaslouhují, lze jen souhlasit. O slavnostní atmosféru vernisáže se postarali žáci a absolventi místní hudební školy

• Z pracovny medailéra Josefa Šejnosta v expozici muzea v Pelhřimově

kvalitním a náročným programem, ve kterém zaznělo několik děl českých klasiků.

J. Boháč

Obsah

Jiří Lukas

Poznámky k českému mincovnictví
přelomu 10. a 11. století (II.) Denáry
typu kříž – tři břevna a jejich zařazení . . 97
Bemerkungen zu der Münzprägung in
Böhmen an der Wende des 10. und 11.
Jahrhunderts (II.) Denarius-Münzen vom
Typ Kreuz-drei Balken und die Klassifizie-
rung dieser Münzen

Tomáš Kleisner

Kittlova medaile na první
slezskou válku 112
Kittels Medaille des ersten
Schlesischen Krieges

Jiří Boháč

Pamětní deska Karla Havlíčka Borovského
v Brixenu – dílo Josefa Šejnosta. 116
Gedenktafel von Karel Havlíček Borovský
in Brixen – ein Werk von Josef Šejnost

Materiály

Jan Křepinský

Neznámý dvoustranný peníz
se lvem a orlicí. 120
Eine unbekannte beiderseitige
Münze mit Löwen und Adler

Drobné zprávy 115

Nové medaile 122

Osobní zprávy. 123

Kronika 124

Výstavy 126

Na l. straně obálky **výřez z goblénu Krá-
lovna ze Sáby přináší zlato a peníze králi
Šalamounovi** v přednáškovém sále kláštera
ve Zlaté Koruně / *foto J. Štefan*

NUMISMATICKÉ LISTY

ROČNÍK LX – 2005 – Číslo 4

Vydává: © Národní muzeum, Václavské
náměstí 68, 115 79 Praha 1

Redaktorka: Jarmila Hásková
Redakční tajemník: Jiří Horáček
Redakční rada: Jiří Hána, Josef Hrdý,
František Kavka, Jaromír Lukas,
Věra Němečková, Josef Paukert,
Zdeněk Petráň, Jiří Sláma,
Eduard Šimek, Jiří Šimůnek,
Jan Štefan, Michal Vitavský

Jazyková redakce: Juliana Boublíková
Grafická úprava: Otakar Dušek

Redakce: Národní muzeum, 115 79 Praha 1,
Václavské náměstí 68, telefon 224 497 292

Tisk: Arpa, Dvůr Králové nad Labem

Vychází šestkrát ročně

Přímý prodej zajišťuje stánek v hlavní budo-
vě Národního muzea, Václavské náměstí 68,
115 79 Praha 1

Předplatné v České republice vyřizuje firma
Myris Trade s. r. o., P. O. Box: 2, V Štíhlách
1311, 142 00 Praha 4, tel.: 234 035 200,
fax: 234 035 207, 244 470 778, e-mail:
myris@myris.cz

Zahraniční předplatné vč. Slovenska je vy-
řizováno výhradně firmou Myris Trade s. r. o.,
tel.: +420 234 035 200, +420 234 035 201,
fax: +420 234 035 207, +420 244 470 778,
e-mail: myris@myris.cz

Ceny předplatného na výše uvedené adrese

Pro členy České numismatické společnosti
zasílá Česká numismatická společnost,
101 00 Praha 10 – Vršovice, Arménská 1369,
telefon 271 730 775

Redakční uzávěrky

1. února, 30. března, 1. června, 31. července,
1. září, 30. listopadu

Toto číslo vyšlo v září 2005

ISSN 0029-6074, MK ČR E 568

**Z KONFERENCE „LUCEMBURKOVÉ – MINCOVNICTVÍ, PENĚŽNÍ VZTAHY, MEDAILÉRSTVÍ“
V KLÁŠTEŘE ZLATÁ KORUNA / text na s. 124–126 / Foto J. T. Štefan**

• Pohled do sálu

• Česko-slovenské občerstvení před objektem kláštera / dr. Boublíková-Jahnová, dr. Vitanovská, Mgr. Kamhalová, Mgr. Kianička, Mgr. Chmelík / Foto J. T. Štefan

Ze symbolů numismatické konference ve Zlaté Koruně
Na 1. str. obálky výřez z goblenu v přednáškovém sále /
na 4. str. obálky Karel IV. jako císař na medaili UK
v Praze / Hvozdenký, 1997

